

C 95/18

ARCHEBO-RAPPORT 2017/01

CHE-RAPPORT BRUSSEL – KORTENBERGLAAN

J. CLAESEN & E. DIRIX

SEPTEMBER 2017

Titel

CHE-rapport. Brussel – Kortenberglaan

Auteurs

Jan Claesen en Evelien Dirix

Uitvoerder

ARCHEBO bvba
Merelnest 5
3470 Kortenen

Opdrachtgever

URBICOON nv
Kerselarenlaan 15
1030 Schaarbeek

Projectnummer

2017/01

Plaats en datum

Kortenen, 3 oktober 2017

Reeks en nummer

ARCHEBO rapport BRKO 2017/01
ISSN 2034-5615

© 2017 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

1	Inleiding	4
2	Omgevingsanalyse.....	5
3	Bouwhistorische analyse	13
4	Architecturale analyse.....	35
5	Waardebepaling	40
6	Besluit	47
7	Bibliografie	48
8	Figurenlijst.....	49
9	Fotolijst	50

1 INLEIDING

1.1 Verantwoording

Het rapport omvat een bouwhistorische analyse en waardebeoordeling van twee panden aan de Kortenberglaan in Brussel. Nr. 130 is beschreven op de lijst van Bouwkundig relict van de Stad Brussel. Gezien deze bescherming werd een bouwhistorische nota geadviseerd voordat de opdrachtgever toekomstplannen van de panden opmaakt. Opdrachtgevers van het rapport zijn eigenaar James Candon en URBICOON nv. Deze nota heeft tot doel een waardebeoordeling te geven van de huidige toestand van de panden en zo de mogelijkheden tot aanpassing of de noodzaak tot behoud aan te geven.

De opmaak van de noodzakelijke bouwhistorische nota werd toegewezen aan ARCHEBO bvba en werd uitgevoerd in de periode september-oktober 2017.

1.2 Beschrijving onderzoeksopdracht

Dit CHE-rapport betreft twee woningen aan de Kortenberglaan te Brussel. Nr. 130 en nr. 132 worden anno 2017 gebruikt als gemeenschapshuizen voor kort verblijvende stagestudenten en jongvolwassenen. De huizen beschikken over gemeenschappelijke ruimten zoals een leefkamer, eetkamer, keuken en badkamers. Foto's van de ruimten en hun locatie op plan zijn opgenomen in de bijlagen.

Foto 1: Foto van het projectgebied vanuit zuidwestelijke hoek (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)

Foto 2: Foto van het projectgebied vanuit zuidelijke hoek (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)

Foto 3: Foto van de achtergevel van nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017)

1.3 Methodologie

Dit onderzoek heeft tot doel een waardebeoordeling te geven van het pand, zowel extern als intern, om te bepalen welke elementen een historische waarde hebben en welke niet. Een onderzoek *in situ* waarbij de bestaande toestand in kaart wordt gebracht via een fotografische opname wordt aangevuld met historisch onderzoek.

In dit rapport zal eerst een algemene situering in tijd en ruimte gegeven worden. Hierna zal de evolutie van het gebouw geschetst worden aan de hand van cartografische bronnen, foto's en bouwdoSSIERS. Er volgt een beknopte beschrijving van de bestaande toestand en de nog aanwezige elementen die op deze bouwgeschiedenis duiden. Op basis van de historische studie en het onderzoek ter plaatse zal een waardebeoordeling opgesteld worden.

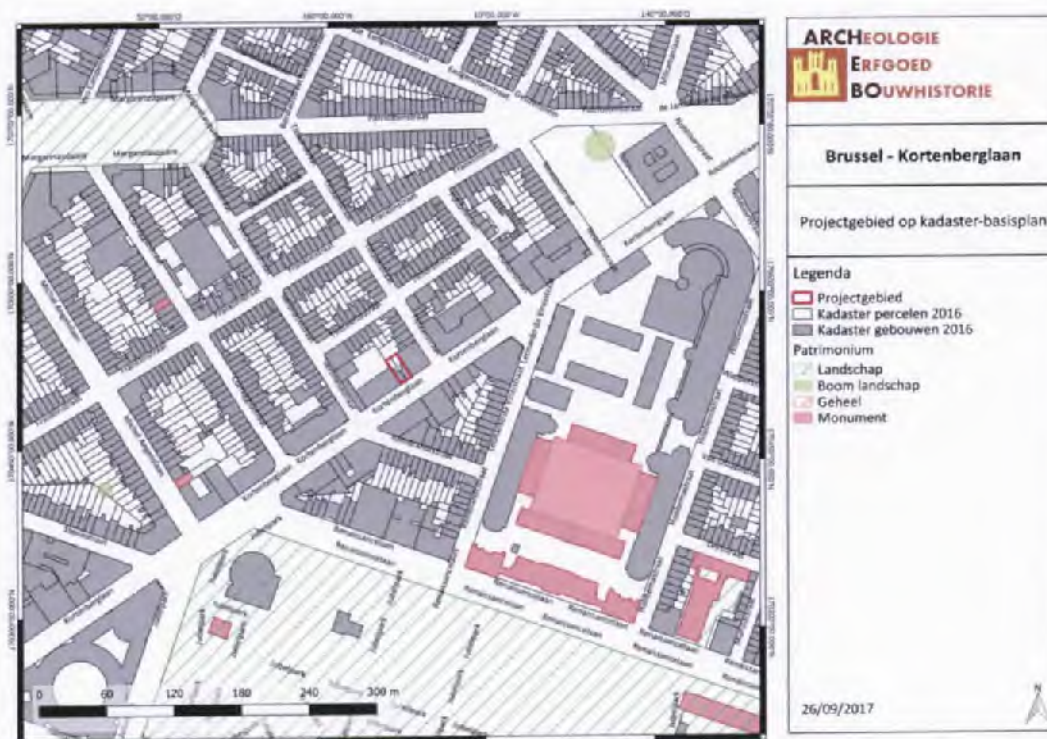
In een aparte bijlage werden de bouwdoSSIERS in groter formaat en de foto's van de bestaande toestand opgenomen. De plannen en foto's die in het rapport zelf werden opgenomen, worden weergegeven als *Figuur*. Foto's van de bestaande toestand krijgen een specifieke nummer per verdieping.

2 OMGEVINGSANALYSE

2.1 Huidige situering

De betrokken panden, nr. 130 en 132, maken deel uit van rijbebouwing langs de Kortenberglaan te Brussel. De Kortenberglaan behoort tot de oostelijke uitbreiding van de hoofdstad vanaf halverwege de 19de eeuw. Zoals eerder beschreven, zijn de gebouwen op het projectgebied niet beschermd als monument. Nr. 130 is echter wel opgenomen in de inventaris bouwkundig erfgoed.¹

De Kortenberglaan kan anno 2017 omschreven worden als een verbindingssader tussen de oostelijke gedeelten van Brussel (richting Zaventem) en de Europese wijk. Door de nabijheid van het Europees Parlement (ca. 600 m ten zuidwesten), het Jubelpark en de Reyerstunnel onder de Kortenberglaan bestaat de overgrote meerderheid van de straat uit hoogbouw met kantoren en appartementen.

Figuur 1: Situering van het projectgebied en het patrimonium op het kadaster (BruGis, 2016)

Foto's 1 en 2 tonen de densiteit in bebouwing aan. Het projectgebied is omsloten door kantoorgebouwen van elk zes verdiepingen. De bebouwing ten noorden van het projectgebied (Veronesestraat, Tintorettostraat, Titiaanstraat, etc.) bestaat grotendeels uit eengezinswoningen. Het projectgebied behoort tot een bijzondere bestemmingsplan (BBP) van de stad Brussel.

Algemeen kan geconcludeerd worden dat de Kortenberglaan voor 90% bestaat uit hoogbouw vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw. Getuigen van een 19de-eeuws Brussel, zoals het projectgebied, zijn eerder een uitzondering in de Kortenberglaan.

¹ "Kortenberglaan 130", *Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed*, geraadpleegd 25 september 2017, http://www.irisonument.be/nl.Brussel_Uitbreiding_Oost.Kortenberglaan.130.html.

Foto 4: Samenkomst Kortenberglaan en rotonde Schuman (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)

Foto 5: De Michelangelolaan (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)

Foto 6: Hoogbouw uit interbellumperiode op hoek Kortenberglaan en Renaissancelaan (ARCHEBO bvba, 19/09/2017)

2.2 Stedenbouwkundige ontwikkeling (16de eeuw – 2017)

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijker bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

1.1.1 Van de 16de tot de 18de eeuw

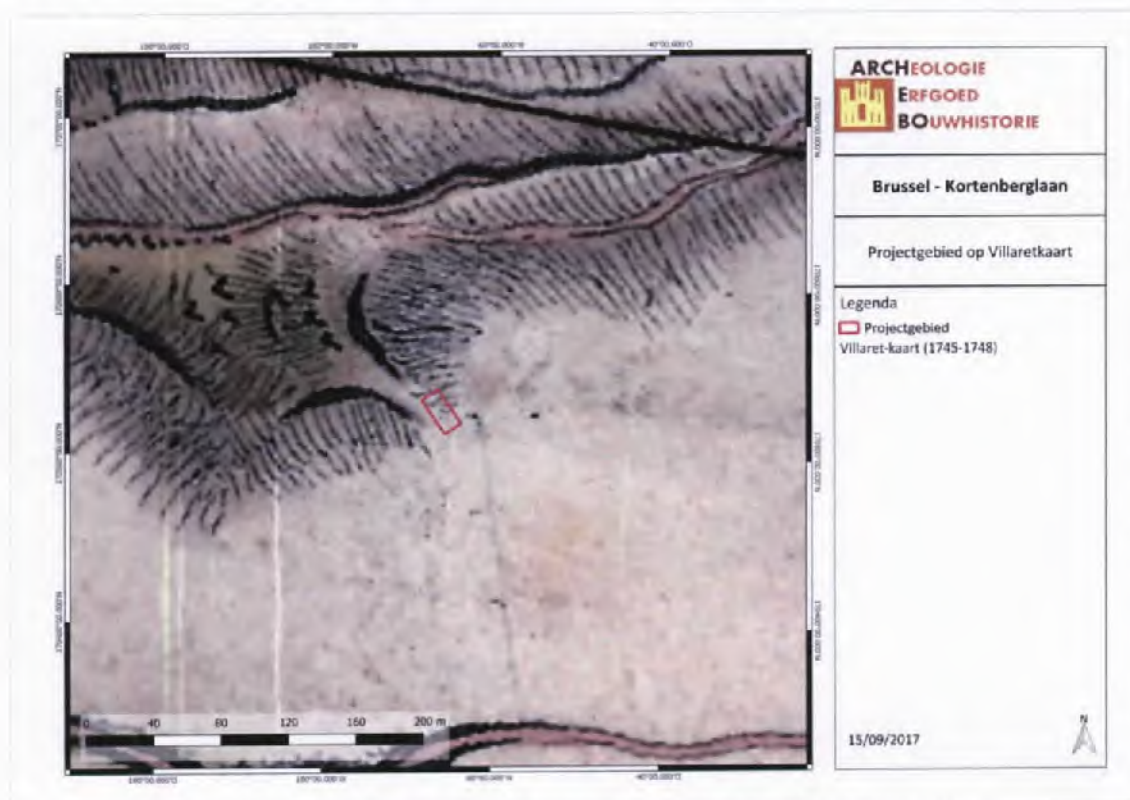
Voor de ontwikkeling van het noordoostelijk gedeelte van Brussel in de 19de eeuw, kon de omgeving rond het projectgebied omschreven worden als 'landelijk gebied' op de oostelijke vleugel van de Maalbeek. Ter hoogte van Sint-Joost-ten-Node toont de kaart van Deventer (1550-1554) een grote vijver, de genaamde *Hoeyvyver* waar de Maalbeek in uitmondde.²

Figuur 2: Detail uit de kaart van Deventer van Brussel (KBR, 2017).

² Alphonse Wauters, *Histoire des environs de Bruxelles, ou description historique des localités qui formaient autrefois l'annexion de cette ville [1855]* (Brussel: Culture et Civilisation, 1973), 8–53.

Met de uitbreiding van de stad en mede de stadspoorten, werden de landelijke gebieden stilaan ingenomen als privélandgoederen en buitenverblijven. Zo zal de kardinaal van Granvelle een kasteel bouwen ten noorden van de *Hoeyvyver*. Het kasteel en de gronden verdwenen in 1813. Ten zuiden van het projectgebied stond tevens het ‘Kasteel met Twee Torens’. Ook dit kasteel verdween definitief met de verbreding van de Kardinaalstraat in 1927.³ Op de Villaretkaart (1745-1748) valt af te leiden dat de omgeving van het projectgebied ruraal is zonder wegenis of bebouwing maar wel met de aanduiding van een lokaal plateau. Het gebied ligt tussen Sint-Joost-Ten-Node en Etterbeek in het zuiden.

Figuur 3: Detail uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2017).

1.1.2 De bloeiende en verwoestende 19de eeuw

Tot het laatste kwart van de 19de eeuw, bleef de situatie van de omgeving van het projectgebied nagenoeg ongewijzigd. Enkel belangrijke aardewegen tussen de gehuchten werden aangelegd met hier en daar een bouwwerk. De oevers van de oude *Hoeyvyver* (Le Grand Elang) werden gebruikt als weide- of akkergrond voor groententeelt. Door de opkomst van de Romantiek, werd de vijver tevens een geliefkoosde omgeving voor ontspanning. De *Atlas cadastral du Royaume de Belgique* beschrijft de omgeving van het projectgebied als *Krieken Bosch*. Dit indiceert het gebruik van de gronden voor fruitteelt.

In de jaren 1850 werd de oostelijke spoorweg aangelegd tussen het Noordstation en het Leopoldstation. De ringlijn was de aanzet voor het ontstaan van de Granvellewijk ten oosten van de *Grand Elang* (tussen de Granvellestraat, de Kardinaalstraat en de Gehoorzaamheidsstraat). De wijk bestond uit steegjes en smalle rijhuizen bewoond door landbouwfamilies of arbeiders. Verder was de sociale opbouw van de

³ Caroline Berckmans en Marie-Hélène Genon, “De Noordoostwijk: de squares en omgeving. Geschiedenis en stedenbouwkundige ontwikkeling.” (Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Monumentne en Landschappen, 2010), 3–5, www.irismonument.be/nl/Brussel_Uitbreiding_Oost.html.

bevolking een aanzet voor talrijke ateliers, blekerijen, bierhuizen en tal van cafés. De afwezigheid van een riolering maakte dat de wijk geregeld geteisterd werd door tyfus- en cholera-epidemieën.⁴

Figuur 4: Detail van de Atlas cadastral du Royaume de Belgique, Plan parcellaire de la commune de Saint-Josse-ten-Noode avec les mutations jusqu'en 1836 (KBR, 2017).

De sanering van de oostelijke omgeving drong zich aan rond de helft van de 19de eeuw. In 1853 was vooreerst de annexatie van het gebied bij de stad Brussel een feit. Sint-Joost verloor ongeveer 58% van zijn oppervlakte, Etterbeek verloor het exercitieveld (het latere Jubelpark) en Schaarbeek moest een strook ter hoogte van de Notelaarstraat afgeven. Ondertussen was de omgeving van het projectgebied nog onbebouwd zoals aangetoond door de Vandermaelenkaart (1846-1854).

Figuur 5: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).

⁴ Ibid., 6–8.

Tussen 1840 en 1870 volgen de stedenbouwkundige ontwerpen zich snel op voor de ontwikkeling van het gedeelte nieuw-Brussel. Zo werden er voorstellen op tafel gelegd door Charles Vanderstraeten (1840), Jean-Pierre Cluysenaer (1842), G. Leghait (1857) en Victor Besme (1866). Het eerste concreet uitvoerbare plan werd in 1870 voorgesteld door stadsingenieur Théophile de Jamblinne de Meux. Het ontwerp ging uit van een diagonale as uitkomende op een kerk. Het ontwerp werd niet uitgevoerd maar was een degelijke inspiratie voor architect Gédéon Bordiau. Hetzelfde jaar diende Bordiau een voorstel in voor de stedelijke ontwikkeling van de oostelijke gedeelten onder de benaming *‘Projet d’emplacement pour le Palais des Beaux-Arts, des concerts et réunions publiques et plan d’ensemble d’un nouveau quartier complétant le quartier Léopold à créer sur les étangs dits de St-Josse-ten-Noode et au-delà du chemin de fer du Luxembourg’*.

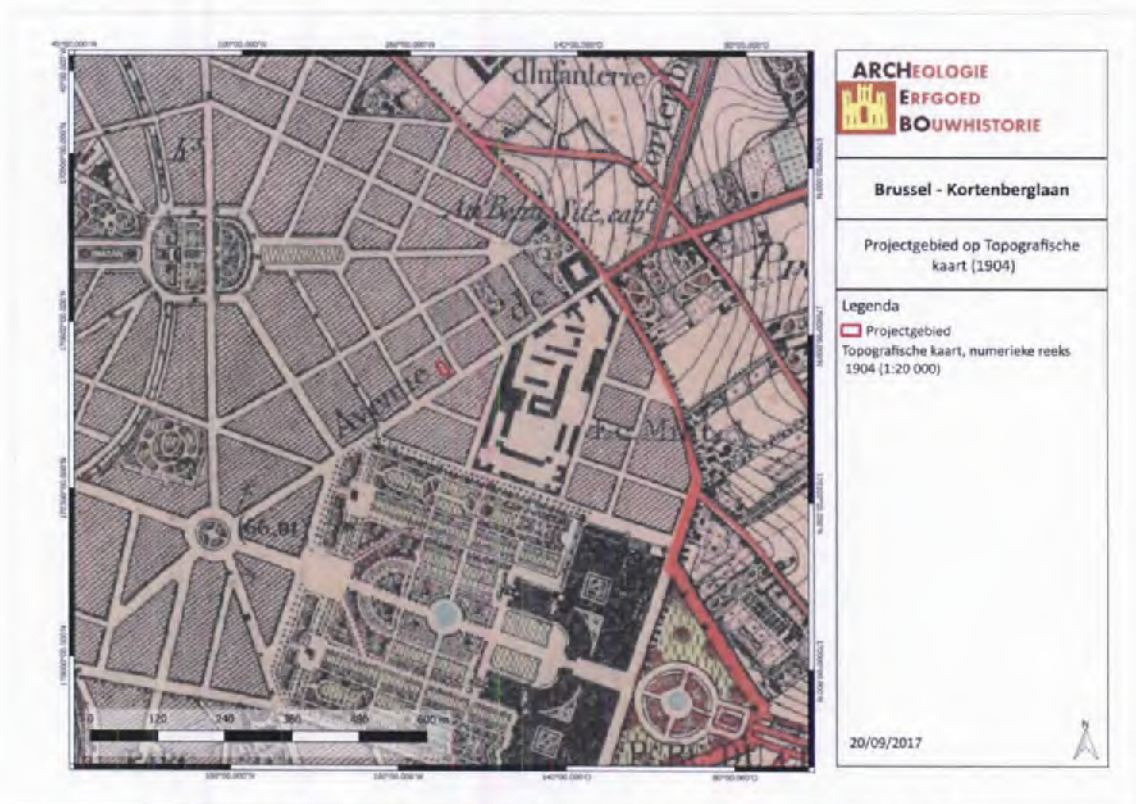
Het voorontwerp zou nog enkele jaren afgewacht worden tot het definitieve ontwerp in 1875. De plannen werden echter continue aangepast tot 1879. De belangrijkste zone van de nieuwe wijk is echter de zogenaamde ‘plantsoenwijk’, begrensd door de Leuvensesteenweg, de Notelaarstraat en de Kortenberglaan. Een driehoekig terrein meer ten oosten zal ingedeeld worden door straten vernoemd naar bekende schilders en een gedeelte werd voorbehouden voor de Militaire School. De zone ten zuiden van de plantsoenwijk, het voormalige exercitieveld, zal ingericht worden als het Jubelpark met monumentale gebouwen. De topografische kaart van 1873 toont inderdaad aan dat het masterplan nog in uitvoering moet gebracht worden.⁵

Figuur 6: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).

De topografische kaart van 1904 echter toont het uitbreidingsgebied tot aan de Notelaarstraat volledig bebouwd.

⁵ Ibid., 15–23.

Figuur 7: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).

1.1.3 Van de 20ste eeuw tot heden

De bloei van de wijk resulteerde in talrijke eengezinswoningen, vooral in de toen populaire neoclassicistische stijl. Onderstaande postkaart (1919) toont het projectgebied (met rode omkadering) centraal als onderdeel van de Kortenberglaan tussen de Veronesestraat en Titiaanstraat.⁶ De straat is opgevat als laan of *boulevard* door de aanwezigheid van twee bomenrijen. De linkerkant van de straat is ingenomen door een tramlijn. De postkaart toont de aanwezigheid van een *pharmacie*.

Figuur 8: Plannen van de uitbreiding van nr. 130 in 1919 (SAB, 2017).

⁶ C. Dekeyser, *Gezicht op de Kortenberglaan met links het straatgedeelte tussen de Veronesestraat en de Titiaanstraat*, postkaart, s.d., http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Uitbreiding_Oost.Kortenberglaan.html#&gid=1&pid=5.

Onderstaande luchtfoto van 1935 bevestigt de stedelijke opbouw van de plantsoenwijk uit eengezinswoningen met maximaal twee etages.

Figuur 9: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1935 (BruGIS, 2017).

De sloop van particuliere gebouwen ten voordele van grootschalige (appartementen)gebouwen gaat door tot heden. Door de vestiging van de Europese Gemeenschap rond het Schumanplein, tekenden meer en meer kantoorgebouwen de skyline van de Kortenberglaan vanaf ongeveer 1960. Deze evolutie zorgde niet alleen voor een nijpend tekort aan betaalbare woningen, maar ook voor een sterke opkomst van horeca in de buurt en grote verkeers- en parkeerproblemen in de directe omgeving.

Figuur 10: Gezicht op de Kortenberglaan vanaf het einde van de Stevinstraat met rechts het Jubelpark (Irismonument, s.d.).

Figuur 11: Zicht op de Kortenberglaan ter hoogte van de Stevinstraat (Google Street View, 2014).

Het is pas met de luchtfoto van 1971 dat er veranderingen op til zijn in de Kortenberglaan. Zo zijn de huizen rechts van het projectgebied reeds afgebroken en vervangen door een hoogbouw. Aan dezelfde kant van de straat maar meer naar het noorden verschijnen op de foto eveneens twee gebouwen met meerdere etages.

Op 24 april 2008 werd het Richtschema Europese Wijk goedgekeurd met betrekking tot de wijken rond de Ambiorixquare en het Jubelpark. Het schema bevat krachtlijnen voor de toekomstige ontwikkeling

van de zone, onder meer ter aansporing van de renovatie van openbare ruimten, de promotie van woonfuncties en het behoud van het architecturale erfgoed.⁷ Onderstaande luchtfoto toont de meest recente stedelijke situatie van de omgeving van de Kortenberglaan.

Figuur 12: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971 (Geopunt, 2017).

Figuur 13: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2017 (Geopunt, 2017).

⁷ Berckmans en Genon, "De Noordoostwijk: de squares en omgeving. Geschiedenis en stedenbouwkundige ontwikkeling.", 34.

3 BOUWHISTORISCHE ANALYSE

In dit gedeelte van het rapport wordt getracht een overzicht te geven van onder andere het bouwhistorische verleden van zowel nr. 130 als nr. 132. Na deze analyse kan overgegaan worden op een synthese van de verschillende uitgevoerde bouwfasen. Deze synthese in combinatie met een analyse van waardevolle architecturale elementen, leidt uiteindelijk tot de waardebeoordeling in het volgende hoofdstuk.

3.1 Geschiedenis van de panden

3.1.1 Initiële situatie (1830-1890)

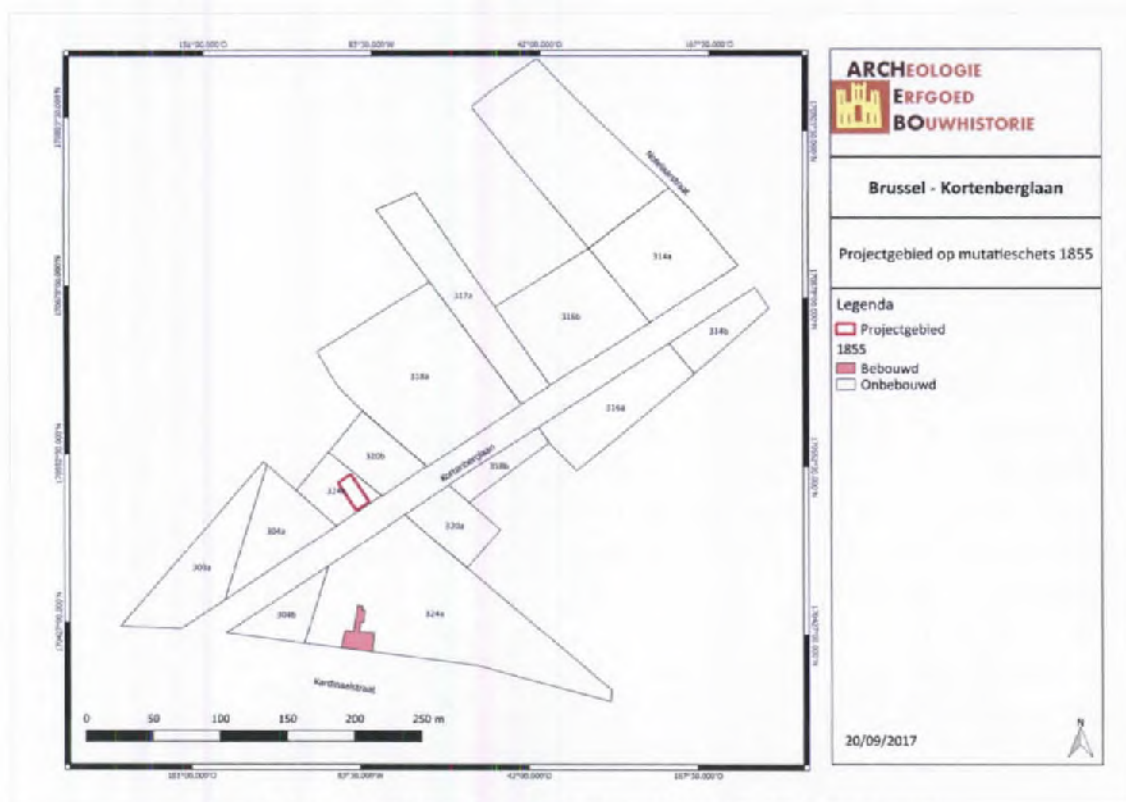
Het primitief kadaster van 1830-34 ordent het projectgebied onder 'sectie 6, de voormalige sectie 10' ter hoogte van het *Kriecken-Bosch*. Het projectgebied is onbebouwd en is een gedeelte van perceelnummer 324. De Kortenberglaan is nog niet aangelegd. Enkel de Kardinaalstraat in het zuiden is al te zien op deze kaart. In het zuidelijke gedeelte van het betrokken perceel zijn twee halfopen gebouwen reeds opgetrokken.

Figuur 14: Situering van het projectgebied op de kaart van Primitief kadaster (Rijksarchief België, 2017).

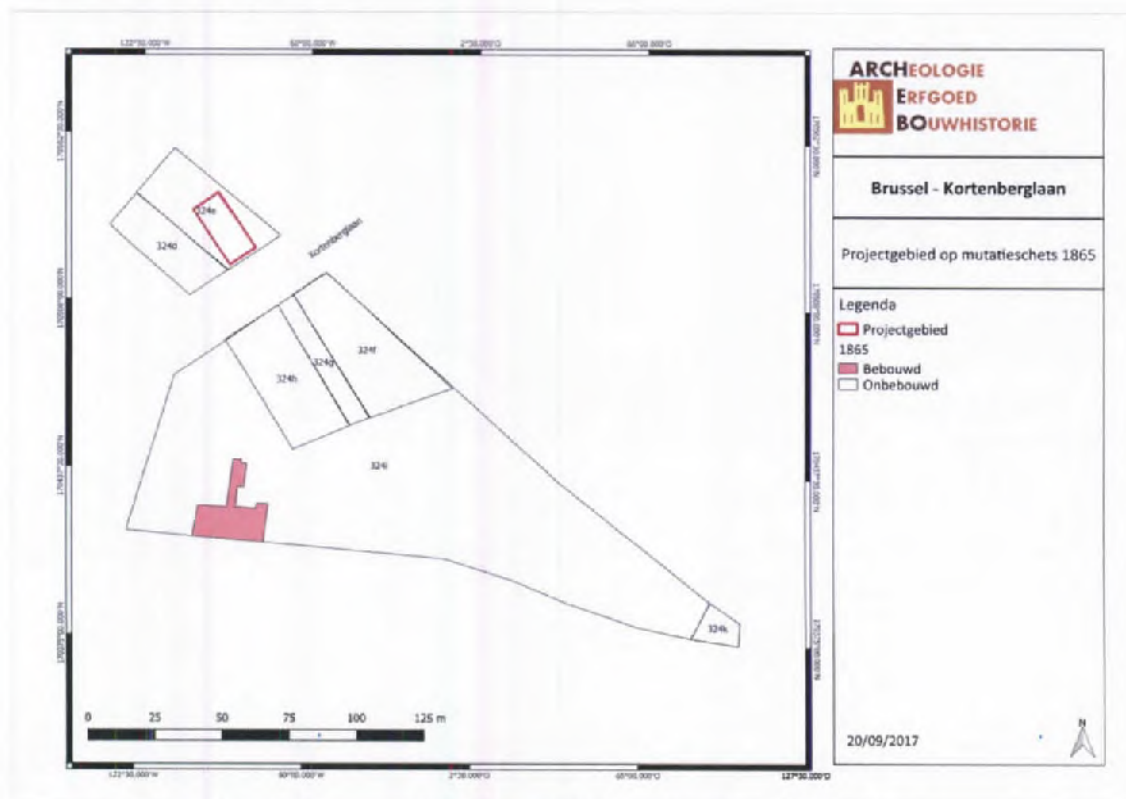
Op mutatieschetsen van 1855 verschijnt voor een eerste maal de Kortenberglaan. Het perceel 324 van het primitief plan wordt opgesplitst in 324 a en b.⁸

⁸ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1855, nr. 2

Figuur 15: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1855 (KAB, 2017).

Tien jaar later wordt, onder invloed van de stedelijke ontwikkeling van de omgeving, het perceel 324a opgesplitst in 324 d en e.⁹

Figuur 16: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1865 (KAB, 2017).

⁹ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1865, nr. 15

In 1882 splitst perceel 324e verder op tot 324d2.¹⁰ Door de evolutie en aanleg van bijkomende straten in de omgeving trekt de verstedelijking op. Op deze schets verschijnen de eerste gebouwen in de Kortenberglaan tegenover het projectgebied.

Figuur 17: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1882 (KAB, 2017).

De mutatieschetsen van 1889 tonen de opsplitsing van 324d2 in w2 en x2.¹¹ Volgens de volgende gegevens van het Stadsarchief van Brussel werden twee percelen ter hoogte van nr. 132 aan de Kortenberglaan aangekocht door Arthur Blanpain op 10 april 1889.

Blanpain Arthur. Il achète au comptant à la Ville le 10 avril 1889 un terrain situé Avenue de Cortenberg, sur lequel il fait bâtir les immeubles portant les n°s 132, 134 de l'avenue précitée.¹²

¹⁰ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1882, nr. 13

¹¹ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1889, nr. 12

¹² "Cortenberglaan (Avenue de), 132 et 134, 1889", Pallas, geraadpleegd 21 september 2017, http://www.pallas.be/pls/opac/plsp.getplsdoc?lan=N&htdoc=general/opac_avb_n.htm.

Figuur 18: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).

3.1.2 Constructiefase (1889-1890)

De mutatieschetsen van 1890 tonen voor een eerste maal bebouwing op het projectgebied. Perceelsnummer 324x2 is opgesplitst in percelen 324z2 en 324y2. De legger van het kadaster vermeldt de percelen 324y2 en z2 als zijnde bebouwd en opgenomen in het kadaster.

De legger van het kadaster spreekt van de aankoop van twee percelen (*terrains*) aan de Avenue de Cortenbergh nr. 11 in 1890 op naam van dhr. Arthur Blanpain (*avocat*). Het linkerperceel zal later huisnummer 130 (324y2) krijgen en het pand ernaast nr. 132 (324z2).¹³

¹³ Brussel, KAB, Brussel, mutatieschets 1890, nr. 14

Figuur 19: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).

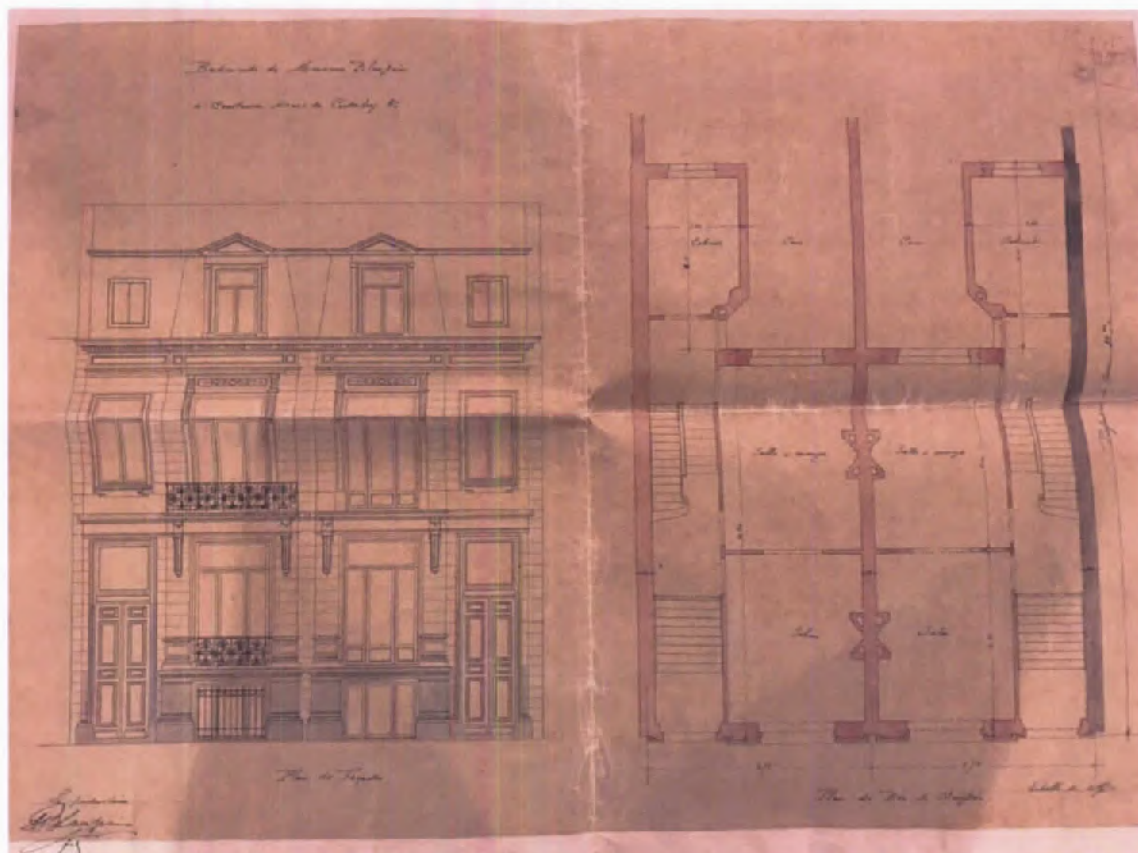
Het stadsarchief van Brussel beschikt over de originele ontwerpplannen van de huidige woningen aan de Kortenberglaan. Het betreft twee statige woningen met neoclassicistische gespiegelde gevel aan de Avenue de Cortenbergh nr. 11. De plannen zijn niet gedateerd maar een stempel ter goedkeuring toont de datum (?) mei 1889.¹⁴

Elke woning bestaat uit twee traveeën met een volledige kelderverdieping, een 'schoon verdiep', eerste, tweede verdieping en zolderverdieping. *Monsieur Blanpain* staat genoteerd als opdrachtgever. De naam van de architect is niet opgegeven. Plannen van de eerst een tweede verdieping werden niet opgenomen in het bouwdoossier.

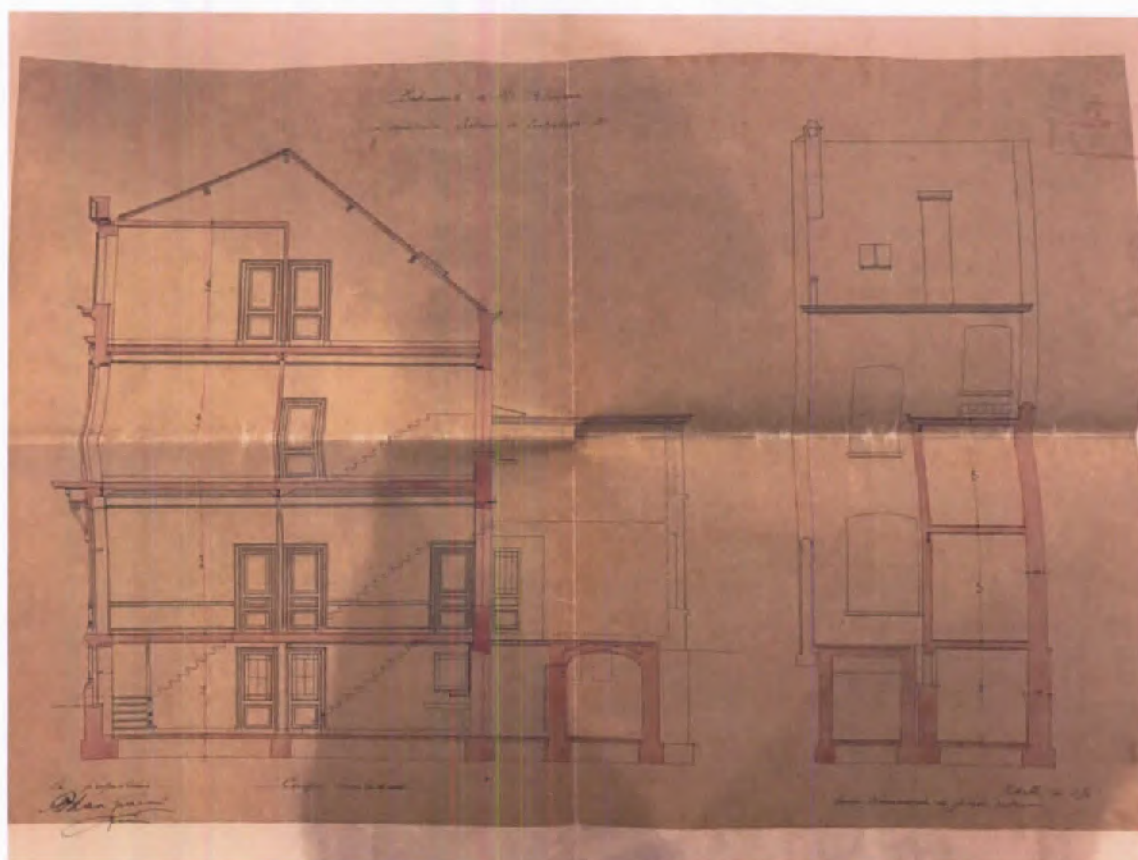
De toegang tot de woning gebeurde via een statige voordeur en trappedeelte. De voorste kamer van beide huizen was de *salon* met erachter de *Salle à manger* oftewel eetkamer. Achter de eetkamer bevond zich een open koer of terras als een aanzet voor de tuin. Aan de buitenzijde van deze koer bevond zich in beide woningen een *cabinet*, een soort van bureau.

Volgens de bouwplannen bevond de keuken zich centraal in de kelder. Aan de straatkant, was de kelder onderverdeeld in een *Place à déjeuner*, die in connectie stond met de keuken en een kleinere ruimte. Deze ruimte bevond zich onder de treden aan de inkom en werd gebruikt voor de opslag van steenkool (vandaar de benaming *Charbon*). Aansluitend bij de keuken kon worden afgeruimd in een kleine ruimte (*Débarras*). Ten noorden van de trap, gaat de gang in de kelder over in een *Cave à provisions*, een voorraadkamer. Deze kamer werd opgevolgd door een kleine wijnopslagkamer (*Cave à vin*). Tussen deze kamer en de *Débarras* bevond zich een watertank of *citerne*.

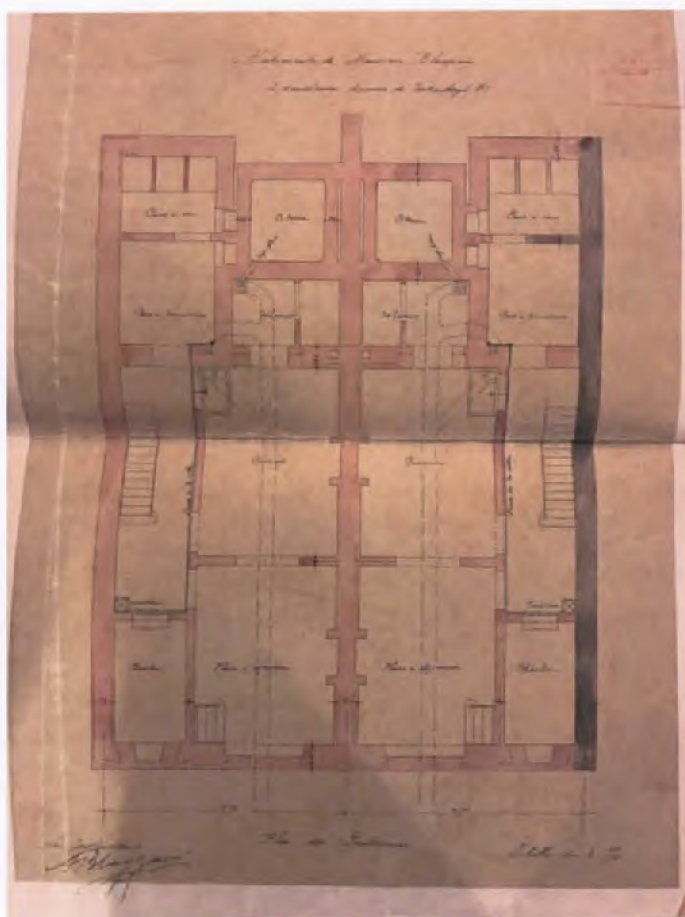
¹⁴ SAB, OW, Avenue de Cortenbergh, 9830 (1889)

Figuur 20: Plannen van gevel en gelijkvloers 1890 (SAB, 2017).

Figuur 21: Doorsnede en achtergevel 1890 (SAB, 2017).

Figuur 22: Plan van de kelder verdieping 1890 (SAB, 2017).

Foto 7: Foto van de originele wasbak met Grieks geïnspireerd motief en intern keukenvenster (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).

3.1.3 Aanpassingsfasen nr. 130 & nr. 132 (1892-1984)

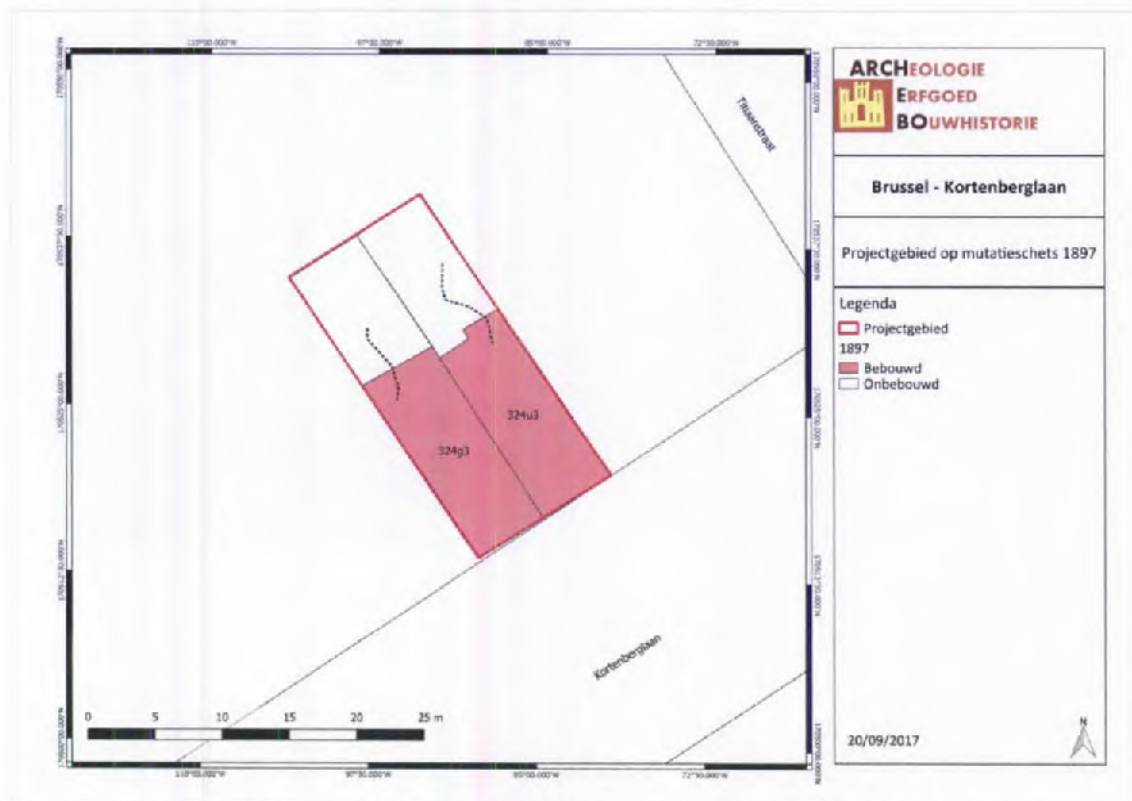
In de volgende pagina's zal een overzicht worden gegeven van de veranderingen die werden uitgevoerd aan beide huizen. De huizen worden apart maar wel chronologisch besproken.

3.1.3.1 Fase I nr. 130 (1892-1893)

De legger van het kadaster vermeldt in 1892 de verkoop van nr. 130 aan Eugénie Sackmann-Moreau (weduwe). In het najaar van datzelfde jaar, doet de eigenares een aanvraag bij het stadsbestuur voor de uitbreiding van het gebouw ('à construire une serre'). Van deze ingreep zijn geen plannen beschikbaar in het stadsarchief, enkel een schriftelijke officiële aanvraag.

In 1893 worden de mutatieschetsen aangepast aan deze uitbreiding van het gebouw.¹⁵ Op basis van deze schets kan aangenomen worden dat de serre gelijkgetrokken wordt met de achtergevel van het *cabinet*. Ook kan aangenomen worden dat tijdens deze uitbreiding een bijkomende deur werd toegevoegd in de oostelijke muur van datzelfde *cabinet*. Op basis van latere plannen kan tevens geconcludeerd worden dat reeds tijdens deze fase de polygone zuidoostelijke hoek van het *cabinet* omgevormd werd tot een loodrechte hoek.

¹⁵ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1893, nr. 16

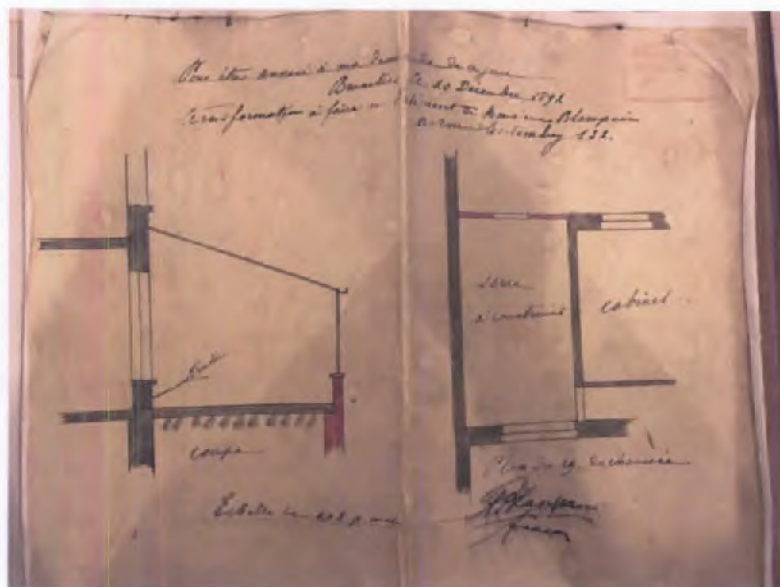

Figuur 23: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1893 (KAB, 2017).

3.1.3.2 Fase I nr. 132 (1892 & 1897)

Na de constructie van beide huizen, kent elk huis een volgende individuele bouw- en algemene geschiedenis. Zo zal reeds in 1892 beslist worden door Dhr. Blanpain om de achtergevel van het huis nr. 132 uit te breiden met een *serre* of veranda. Bouwplannen in het stadsarchief van Brussel tonen eveneens de vervanging van het raam in de *Salle à manger* in een deur.¹⁶

De mutatieschetsen tonen de uitbreiding echter pas in 1897 wat mogelijk indiceert dat de uitbreiding niet werd uitgevoerd in 1892-1893.¹⁷

Figuur 24: Plannen van de uitbreiding van de serre 1892 (SAB, 2017).

De legger vermeldt de verkoop van het gebouw in 1902.

¹⁶ SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 132, (20/12/1892)

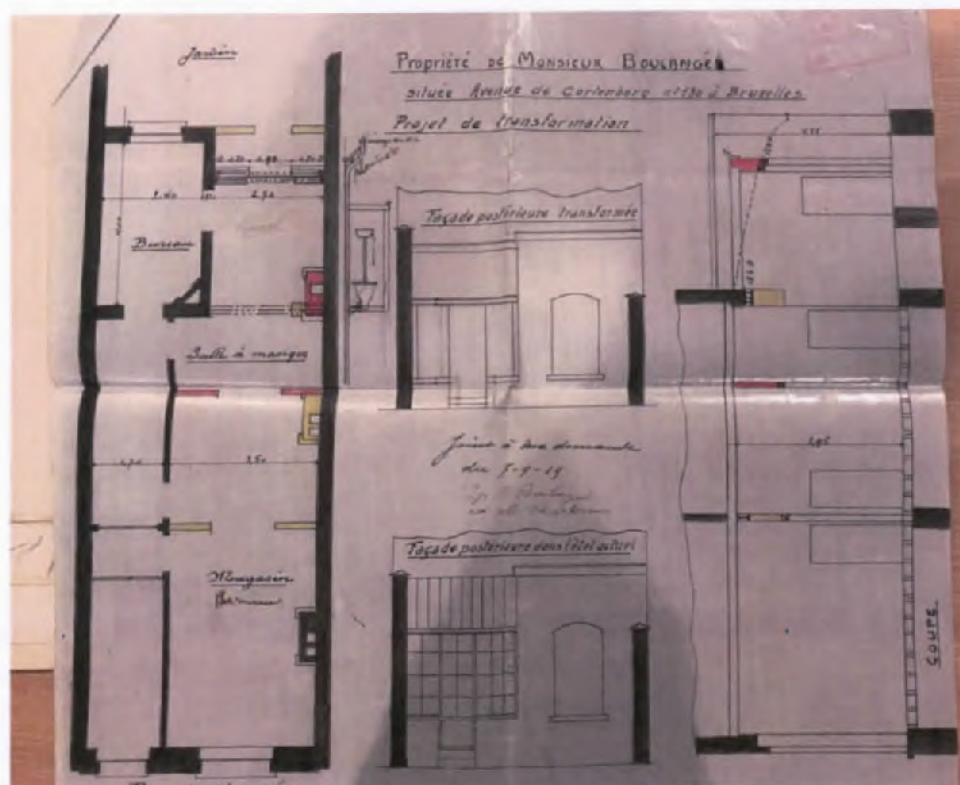
¹⁷ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1897, nr. 36

Figuur 25: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).

3.1.3.3 Fase II nr. 130 (1919-1922)

De legger van het kadaster vermeldt de verkoop van nr. 130 in 1919 door weduwe Sackmann aan Henri Boulangée-Christiaens (*pharmacien*). Gezien het beroep van de nieuwe eigenaar, vermeldt de legger in 1920 de uitbreiding van het pand.

Figuur 26: Plannen van de uitbreiding van nr. 130 in 1919 (SAB, 2017).

Deze uitbreiding is gebaseerd op bouwplannen van 1919 in opdracht van dhr. Boulangée. De serre die gelijkloopt met de achtergevel van het *cabinet* wordt aangepast waardoor de nieuwe muur inspringt. Een tweede muur wordt voorzien gelijklopend met de zuidelijke muur van het *cabinet*. Aansluitend op deze muur, wordt een bijkomende schouw voorzien in de veranda. Gezien het beroep van de nieuwe eigenaar, wordt het *salon* ingericht als *magasin (pharmacie)*. Hiervoor verdwijnt de originele muur tussen het *salon* en de *salle à manger* en eveneens de oorspronkelijke schouw in dit gedeelte van het huis. Een nieuwe muur wordt opgericht loodrecht op de nieuwe schouw, ter hoogte van de deuropening naar de gang.¹⁸

De mutatieschetsen van het kadaster vermelden de aanpassing van 324g3 in 324v4.¹⁹ De tekening toont opnieuw de insprong van de serremuur zoals aangegeven op bovenstaand bouwplan uit 1919.

Figuur 27: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).

De legger vermeldt in 1921/22 de overgave van het gebouw aan Marie-Thérèse Boulangée-Christiaens (*sans-profession*), de weduwe van Henri Boulangée. Het is onbekend of het gebouw nog langer in gebruik was als apotheek of wanneer het huis verkocht werd.

3.1.3.4 Fase III nr. 130 (1936)

Na de aanpassingen van 1921-22, ondergaat nr. 130 opnieuw veranderingen aan de gevel en de indeling van het gelijkvloers rond 1936. De bouwplannen dateren van 1936 en dit in opdracht van ene dhr. Henkinet. De plannen zijn van het ontwerp van architect Gustave Huleu.

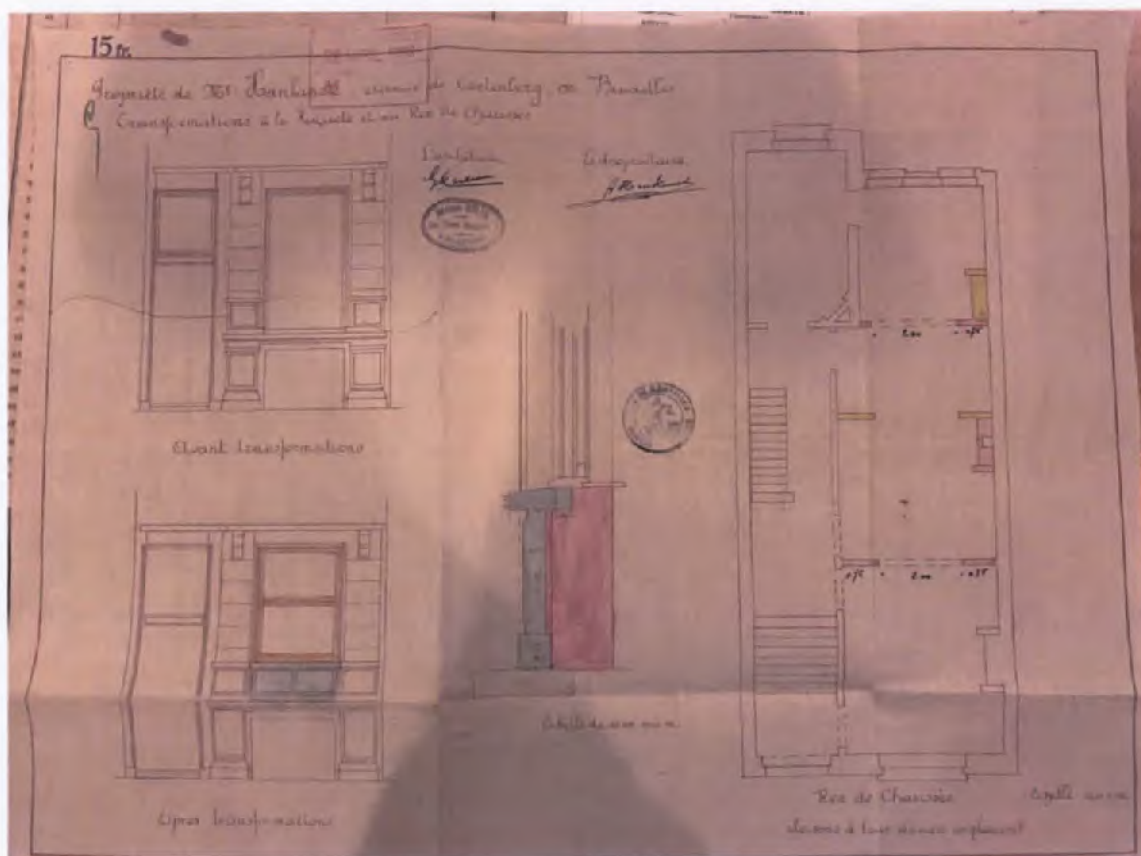
Voor het eerst sinds de constructie in 1889, wordt de gevel van het gebouw aangepast door het raam van de gelijkvloerse verdieping in te korten. Ook de gelijkvloerse verdieping kent een transformatie. Kort samengevat worden de ingrepen in opdracht van dhr. Boulangée voor de inrichting van een apotheek ongedaan gemaakt. Zo verschijnt er opnieuw een muur met opening (geen deur) als onderscheid tussen

¹⁸ SAB, OW, Avenue de Cortenberg 130, (1919)

¹⁹ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1920, nr. 20

een voor- en achterkamer op de gelijkvloerse verdieping. De verdwenen schouw in de eetkamer wordt opnieuw geïnstalleerd. Tevens verdwijnt de muur die loodrecht op deze schouw uitkwam. De muur tussen de veranda en de eetkamer wordt aangepast met een opening (boogvormig). De schouw in de veranda verdwijnt.²⁰

Er kan aangenomen worden dat het huis circa 1935 verkocht werd en de eigenaar opnieuw de intentie had om het gebouw te gebruiken als woonhuis, vandaar de bouwplannen.

Figuur 28: Plannen van de uitbreiding van nr. 130 in 1936 (SAB, 2017).

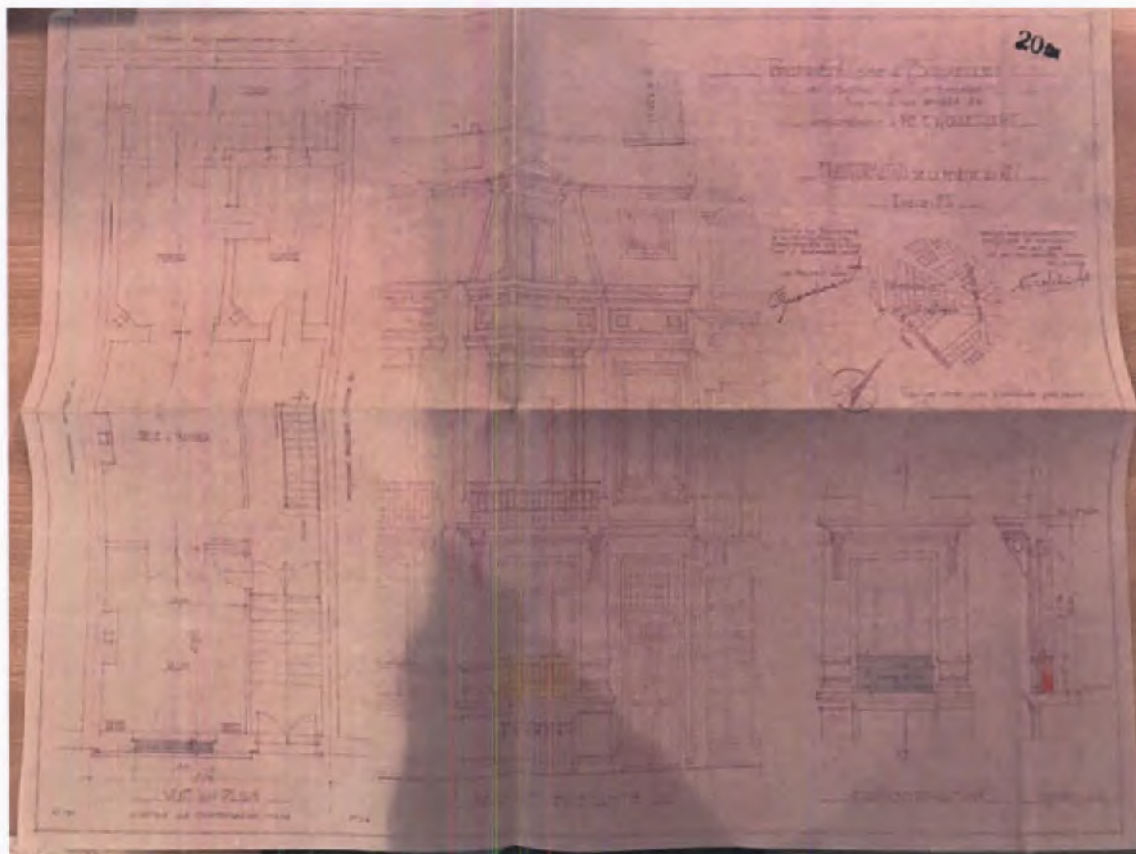
3.1.3.5 Fase II nr. 132 (1949)

Tussen 1897 en 1949 zijn er geen bouwplannen voorradig voor nr. 132. Een aanpassing van de gevel van nr. 132 dient zich aan rond 1950. Om onbekende redenen werd gekozen voor een symmetrisch zicht op beide huizen waardoor ook bij dit pand het raam op de gelijkvloerse verdieping aan de straatkant werd ingekort. Opdrachtgever is eigenaar Firmin Quaetaert.

De bouwplannen tonen een onveranderde gelijkvloerse verdieping ten opzichte van het originele plan van 1889, met uitzondering van de uitbreiding van de serre in de periode 1892-97. De functies van de ruimten zijn lichtjes aangepast. Zo spreekt het plan nog steeds van een *salon* en *salle à manger* maar werd de *serre* omgevormd tot *fumoir* en is het *cabinet* in gebruik genomen als keuken. Plannen van de kelder verdieping ontbreken dus het is onbekend welke functie de originele keukenruimte op dit moment heeft. De plannen zijn van de hand van architect Willy Pletinckx.²¹

²⁰ SAB, OW, Avenue de Cortenberg 130, (1936)

²¹ SAB, OW, Avenue de Cortenberg 132, (1949)

Figuur 29: Plannen van de uitbreiding van nr. 132 in 1948 (SAB, 2017).

3.1.3.6 Fase III nr. 132 (1958)

Eigenaar Quaetaert voerde een kleine tien jaar na de aanpassing van de gevel, een volgende ingreep uit aan het gebouw. Bouwplannen van 1958 naar de hand van architect L. Cammaerts tonen de aanpassing aan de straatgevel van het gebouw.

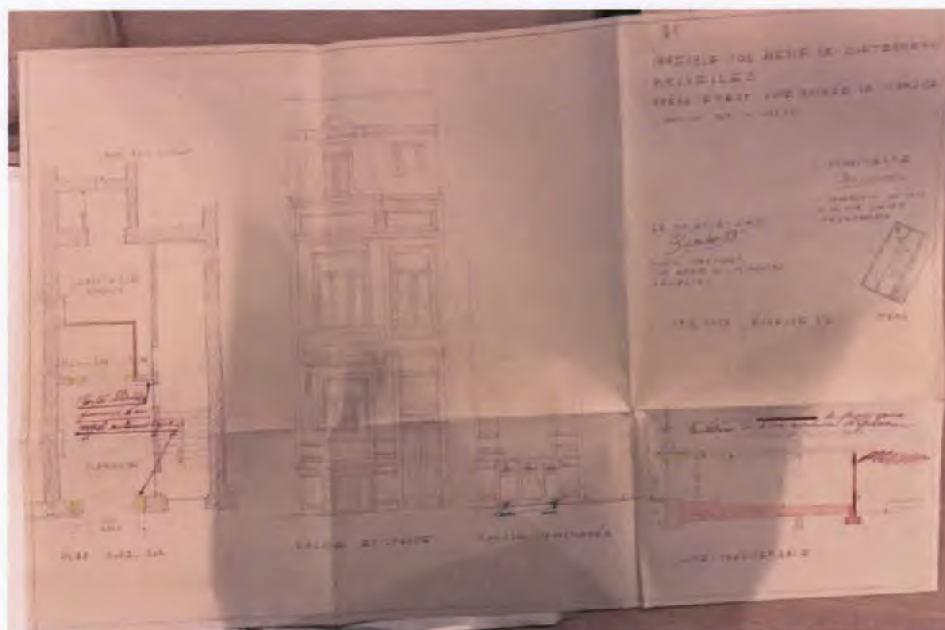
De kelderramen worden vervangen door een garagepoort. Hiervoor wordt de opening verbreed. In de kelderverdieping van het gebouw wordt een helling aangelegd van circa 20cm diepte ten opzichte van het straatniveau. Om genoeg ruimte te bieden voor de auto, wordt de originele muur tussen de ontbijtruimte (straatzijde) en het centrale voormalige keukengedeelte afgebroken. Twee nieuwe muren worden loodrecht geplaatst centraal in de voormalige keuken.²²

De garagepoort en helling in de garage zijn nog steeds aanwezig anno 2017.

Foto 8: De garagepoort van nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).

²² SAB, OW, Avenue de Cortenberg 132, (1958)

Figuur 30: Plannen van de uitbreiding van nr. 132 in 1958 (SAB, 2017).

3.1.3.7 Fase IV nr. 132 (1960)

Een tweetal jaren later, diende dhr. Quetaert opnieuw een bouwplan in ter aanpassing van de gevel van het gebouw. Ditmaal voor de aanpassing van de gevel vanaf de eerste verdieping tot aan het dakgedeelte. Men kan bij deze fase gerust spreken van een transformatie gezien de omvang en impact van de werken.

Alle originele architecturale elementen aan de voorgevel werden vanaf de eerste verdieping verwijderd. In de plaats opteerde de eigenaar voor een strakke gevel zonder toevoegingen van architecturale details. Het nieuwe gevelgedeelte is opgebouwd uit witte keramische tegels en vensterbanken in een blauwe natuursteen (waarschijnlijk een kalksteen). De plannen van architect M. Van Hecke vermeldden oorspronkelijk dat de gevelstenen een bruine tint zouden krijgen.²³ Het originele mansardedak verdween en de gevel werd tot op de tweede verdieping doorgetrokken.

Figuur 31: Plan van de voorgevel van nr. 132 in 1960 (SAB, 2017).

Foto 9: Deel voorgevel nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).

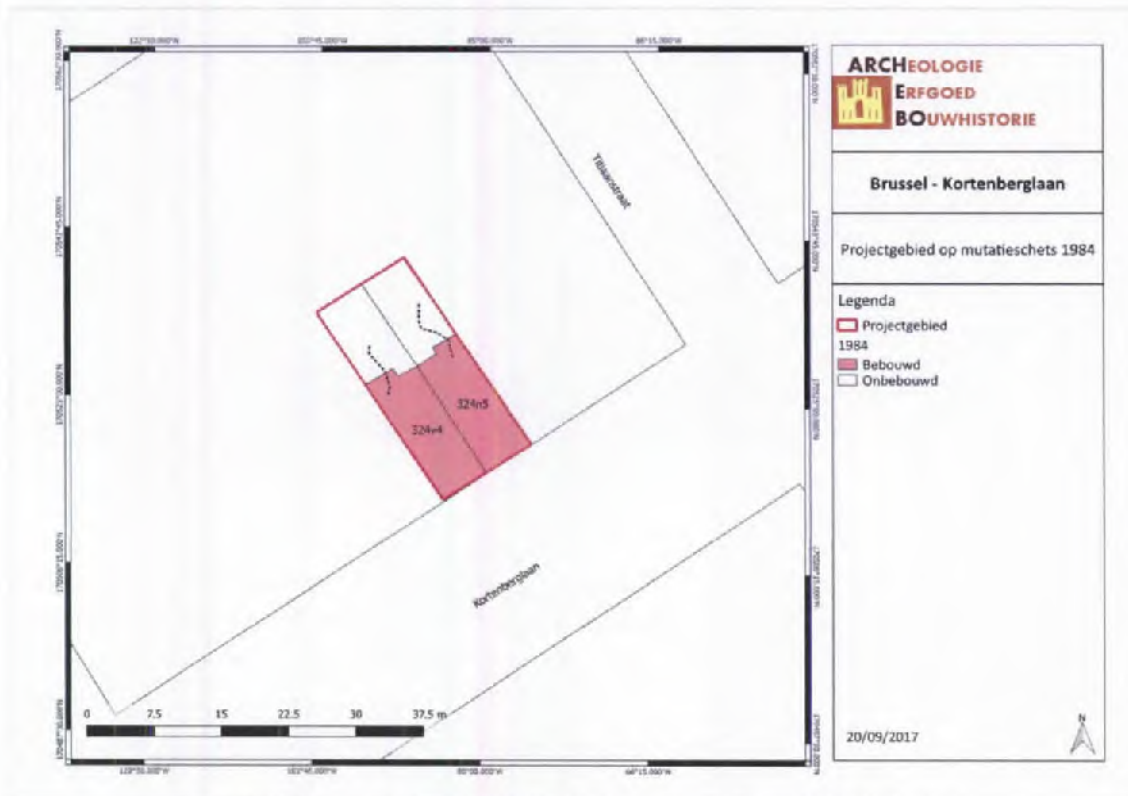

Foto 10: Voorgevel nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).

²³ SAB, OW, Avenue de Cortenberg 132, (1960)

3.1.4 Recente veranderingen (1984-2017)

Een mutatieschets van 1984 toont beide huizen met een ingesprongen muur aan de achtergevel.²⁴ Dit indiceert dat de *fumoir* van nr. 132 opnieuw ingekort werd in 1984. Van deze ingreep zijn geen plannen beschikbaar.

Figuur 32: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).

Beide panden ondergingen verschillende aanpassingen in de tweede helft van de 20ste eeuw tot nu. Slechts enkele van deze aanpassingen zijn gedocumenteerd.

Nr. 132 werd in oktober 2006 aangekocht door huidige eigenaar James Candon. De aankoop gebeurde via een openbare verkoop, in opdracht van weduwe Deceuninck. Het interieur van het pand werd grondig gerenoveerd in het jaar 2007. Onderstaande foto's tonen het interieur tijdens de renovatie. Het is duidelijk dat het originele stucwerk en kroonlijsten op het plafond nog aanwezig was. In de traphal op het gelijkvloers, waren nog originele Grieks-Byzantijns geïnspireerde keramische vloertegels aanwezig. De bekleding van de muren was reeds verwijderd. Wel waren de oorspronkelijke radiatoren nog aanwezig.

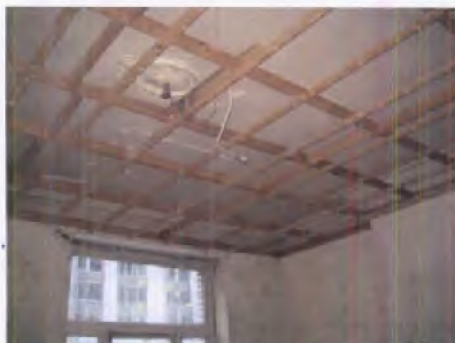

Foto 11: Slaapkamer straatkant (J. Candon, 2007).

Foto 12: Salon (J. Candon, 2007).

²⁴ Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1984, nr. 18

Foto 13: Vloer inkomhal (J. Candon, 2007).

Foto 14: Slaapkamer tuinkant (J. Candon, 2007).

Foto 15: Dakgedeelte (J. Candon, 2007).

Foto 16: Tweede verdieping (J. Candon, 2007).

Nr. 130 werd in oktober 2013 eveneens aangekocht door James Candon die het kocht van het "Belgian Kortaaflen Property Company". Tot 2013 was de gelijkvloerse verdieping in gebruik als een soort van kantine met name 'Cafeteria Schuman'. De bovenverdiepingen waren reeds in gebruik als verhuurde kamers. Er kon niet achterhaald worden wanneer de herverdeling van de bovenste verdiepingen werd uitgevoerd.

3.2 Bouwfasen

3.2.1 Overzicht

Op basis van de geraadpleegde bouwplannen, mutatieschetsen en informatie van de kadastrale legger, is een synthese samengesteld van de verschillende bouwcampagnes in beide woningen. In onderstaand overzicht wordt eerst een chronologisch overzicht gegeven van de verschillende mogelijke fasen. Erna wordt een synthese per verdieping en van de gevel getoond, zowel een beschrijving als een planmatig overzicht.

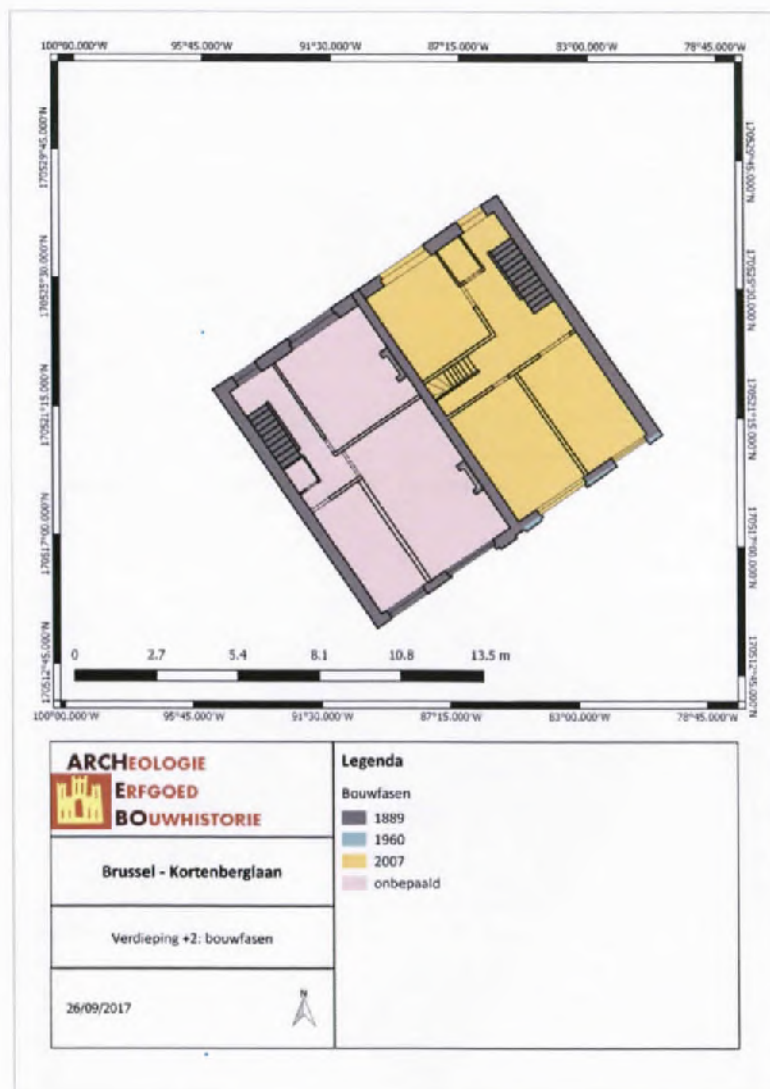
Op basis van de bronnen kan gesproken worden van tien bouwfasen voor beide huizen. De bouwfasen worden beschreven per verdieping. Ze worden telkens voorzien van een visualisatie in planvorm.

Nr. 130	Bouwfasen	Nr. 132
constructiefase	1889	constructiefase
uitbreiding serre en cabinet	1892	
	1892-97	uitbreiding serre en cabinet
aanpassing achtergevel serre	1919	
- aanpassing raam gelijkvloers (straatkant)	1936	
- aanpassing muur verlengde cabinet		
	1949	aanpassing raam gelijkvloers (straatkant)
	1958	- aanpassing kelderraam tot garagepoort. - uitbreiding en verdieping kelder
	1960	aanpassing voorgevel verdiepingen +1 en +2
	2007	renovatiefase
- gelijkvloers in gebruik als snackbar - verdeling van verdiepingen +1 en +2 als verhuurde slaapkamers	(IV 20ste eeuw - 2013)	

3.2.2 Synthese

De syntheseplannen tonen per verdieping, per ruimte en per structurele en niet-structurele elementen de bouwfase op basis van geraadpleegde plannen. Enkele ruimten en elementen konden niet gedateerd worden met zekerheid. De term onbepaald voorkomt dan ongegrond giswerk.

Op de plannen per verdieping slaat de kleur per kamer terug op de datering van de vloer. Als de datering van het plafond verschilt van de datering van de vloer, dan verschijnt er een kruis op het plan. Bij ruimtes waarvan zowel de vloer als het plafond eenzelfde datering hebben, wordt dit in een uniforme kleur weergegeven.

Verdieping +2

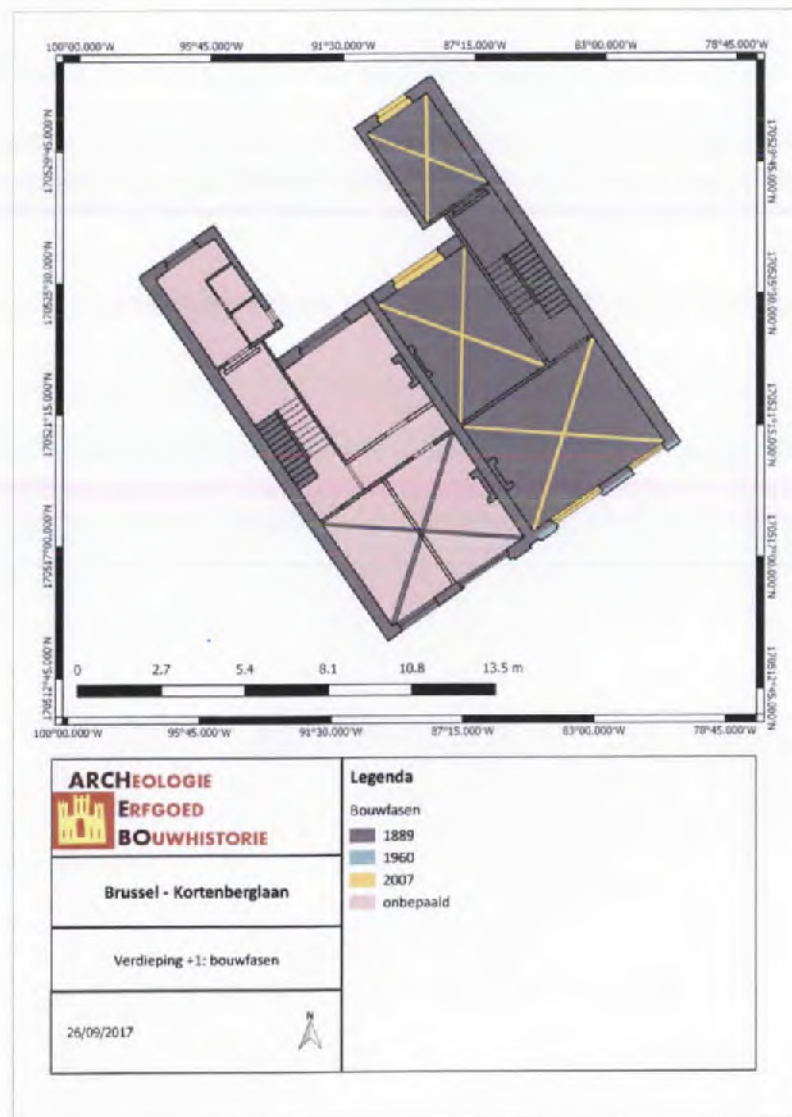
Nr. 130

De vloerbekleding (tapijt), muurverdeling en installatie van het sanitair en een apart toilet gebeurden op een onbekende (doch recente) datum. De structuur van de aanwezige schouwen is origineel. De bekleding echter is aangepast of reeds verdwenen.

Nr. 132

De gehele zolderverdieping werd tijdens de renovatiewerken in 2007 grondig onder handen genomen.

Figuur 38: Synthese van de bouwfasen: tweede verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

Verdieping +1

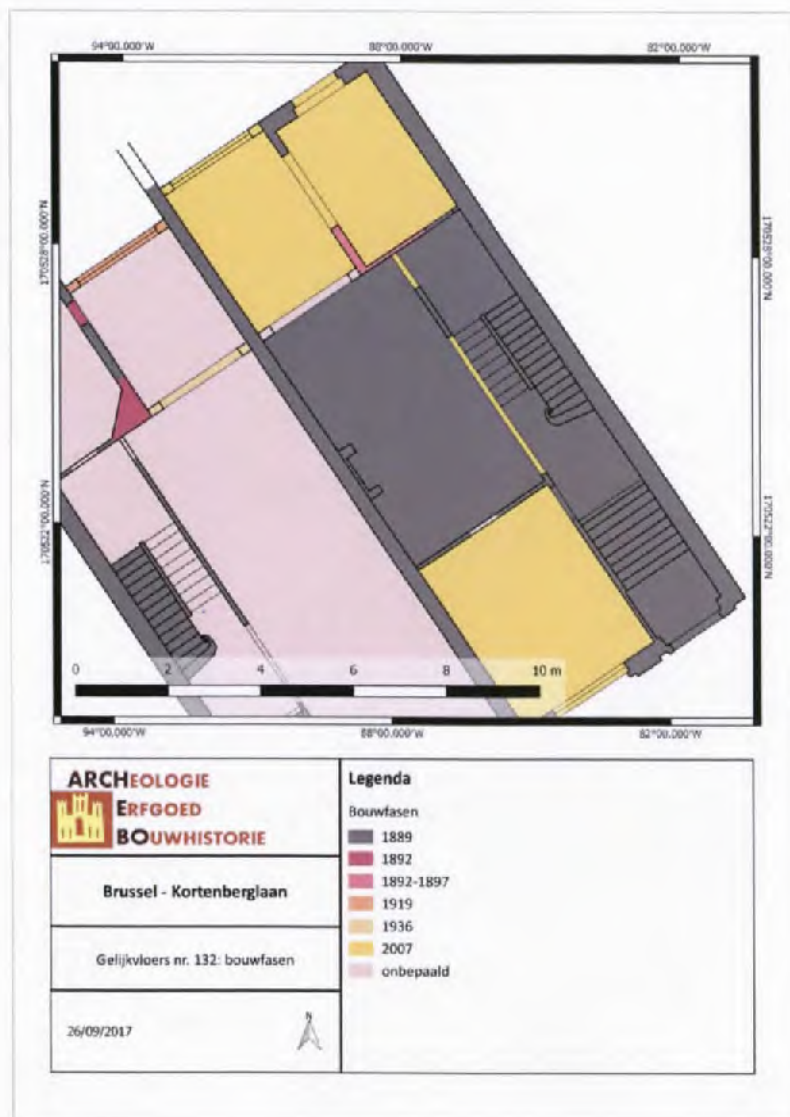
Nr. 130

De eerste verdieping van nr. 130 is grondig aangepast sinds de constructiefase. Zo werden de kamers centraal aangepast door de toevoeging van muren en deuren. In de kamer aan de straatzijde werden de originele elementen van het plafond behouden maar kreeg de kamer op een onbekende tijd een indeling. De rechterkamer behield de originele schouw en terrasdeur. De centrale kamer is ingekort op een onbepaalde tijd. Het plafond van de kamer verloor de stucco-elementen maar behield de schouw. De vloerbekleding in de gehele eerste verdieping is van een recente periode (mogelijk laatste kwart van de 20ste eeuw). De badkamer (uiterste noordoostelijke kamer) werd op een onbepaalde tijd heringedeeld.

Nr. 132

In nr. 132 werd de originele vloer bewaard over de gehele verdieping. Alle ramen werden in 2007 vervangen door ramen in pvc met dubbele beglazing. De plafonds in de ruimten werden vervangen door een vals plafond. De originele ornamenten in stucco konden niet bewaard worden tijdens de renovatiewerken. De gehele verdieping bezit nog de originele kamerindeling. Enkel de badkamerruimte werd grotendeels aangepast en gemoderniseerd. De gevel van de verdieping werd aangepast in 1960.

Figuur 37: Synthese van de bouwfasen: eerste verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

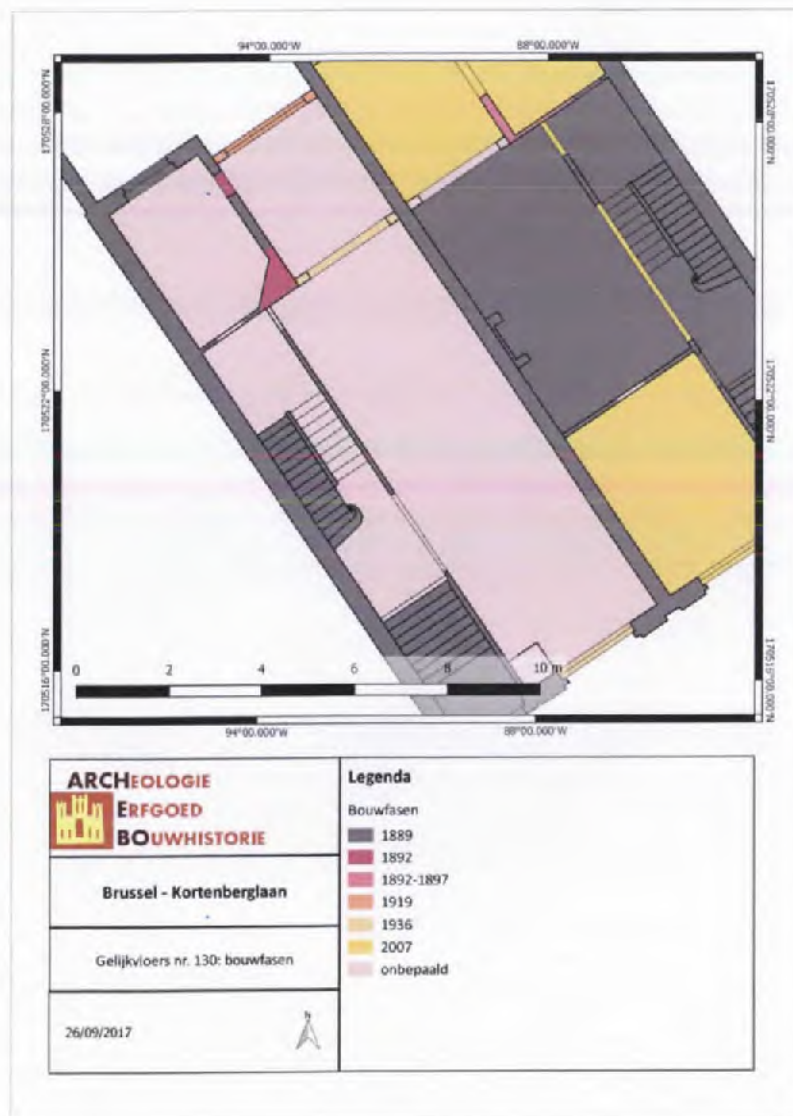
Nr. 132

Op de gelijkvloerse verdieping van nr. 132 domineren twee bouwfases: de constructiefase (1889-1890) en de renovatiefase (2007). De foyer en hal werd intact gehouden, inclusief originele polychrome keramische vloertegels.

In tegenstelling tot nr. 130, is de originele ruimte van het *salon* bewaard gebleven. De tussendeur naar de eetkamer is op een onbepaalde tijd gedicht. De ruimte is echter ontdaan van de schouw en stuccowerk aan het plafond (kroonlijsten en medaillon centraal in het plafond). Het grote raam aan de straatzijde werd vervangen door een exemplaar in pvc tijdens de renovatiewerken. De ruimte die momenteel gebruikt wordt als salon, ten westen van de gang, is grotendeels intact gebleven. De circulatie naar de gang werd uitgebreid door de muuropening te vergroten tijdens de renovatiewerken. Het originele deurgat in deze gangmuur werd aangepast tot een raamkader zonder venster. In het huidige salon werden de originele schouw, stuccowerk aan het plafond en vloer bewaard.

In de periode 1892-97 werd het *cabinet* net als bij nr. 130 aangepast door de toevoeging van de serre. De muur die doorloopt ten zuiden van het *cabinet* werd gebouwd op een onbepaalde periode. De vloer, het plafond, het glaswerk en deuropening in de twee achterste kamers van de gelijkvloerse verdieping werden gemoderniseerd gedurende 2007.

Figuur 36: Synthese van de bouwfases: gelijkvloerse verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

Verdieping 0

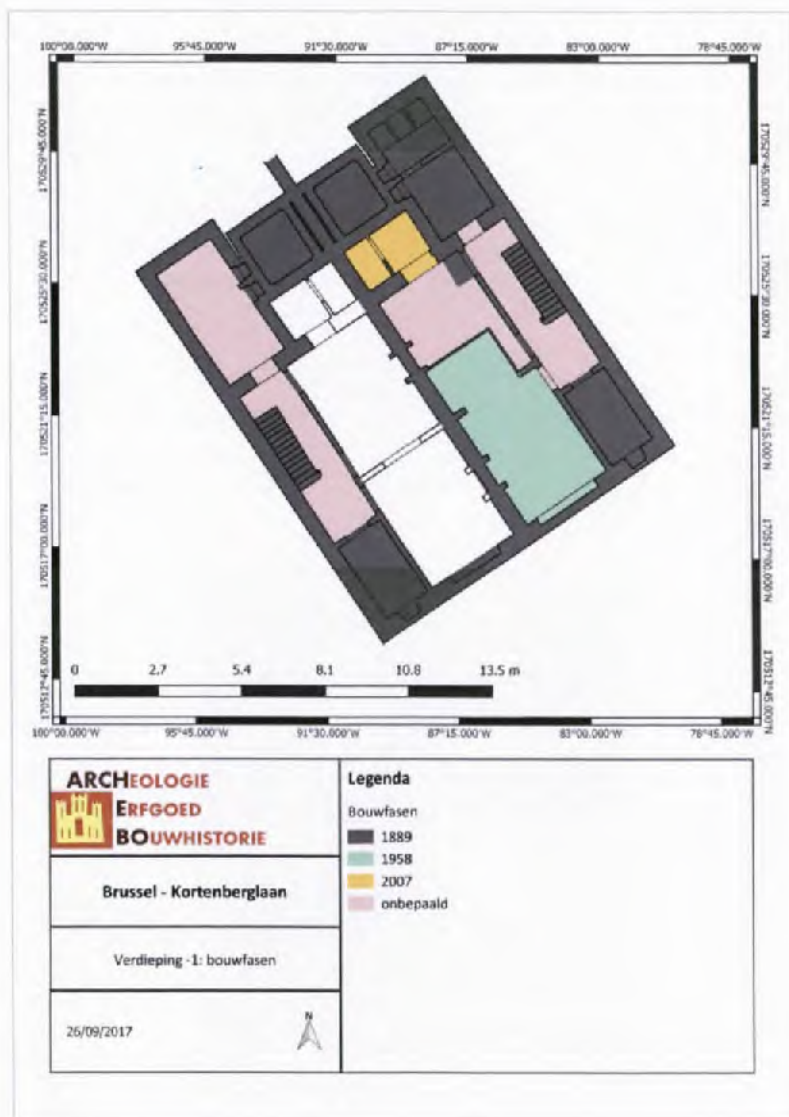
Nr. 130

De gelijkvloerse verdieping is grotendeels te dateren als onbepaald. Er werden grondige aanpassingen uitgevoerd gedurende het laatste kwart van de 20ste eeuw. De exacte data konden niet achterhaald worden door het ontbreken van plannen. De trap en foyer werd echter structureel intact bewaard. Er worden geen uitspraken gedaan over de datering van de verflagen op deze elementen.

Met de constructie van de serre in 1892 werd de polygone kamerhoek van de zuidoostelijke zijde van het *cabinet* aangepast naar een rechte hoek. Tijdens deze fase werd eveneens een deuropening voorzien in de noordoostelijke muur van het *cabinet*. Een muur aan de achtergevel en een ter hoogte van de zuidelijke muur van het *cabinet* werden eveneens gebouwd maar verdween of werd aangepast tijdens latere fasen.

In 1919 werd de achtergevel van de veranda hoogstwaarschijnlijk voor de laatste maal aangepast (door de herinrichting van het huis als apotheek). In 1936, met opnieuw de omvorming van apotheek naar woonhuis, veranderden twee aspecten definitief: het grote raam aan de straatzijde en de tussenmuur gelijklopend met de zuidelijke muur van het *cabinet*. Op een niet te dateren moment werd de deur in de zuidelijke muur van het *cabinet* en in de noordoostelijke hoek van de gang gedicht. Al bij al is duidelijk dat de twee originele verdelingsmuren en bijhorende schouwen in de huidige salon/eetkamer/keuken voorgoed verdwenen zijn.

Figuur 35: Synthese van de bouwfasen: gelijkvloerse verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

Verdieping -1

Nr. 130

De trap naar de kelderverdieping is intact gebleven, zo ook de initiële indeling waar tijdens de beginjaren van het huis de keuken moet geweest zijn. Deze ruimte kon echter niet onderzocht worden en werd daarom ook niet ingekleurd op het plan. De vloer in de gang en de achterraimte van de kelder kon niet gedateerd worden en wordt dus weergegeven als onbepaald. De voorste ruimte die historisch gezien gebruikt werd als opslag voor steenkool, werd intact bewaard.

Nr. 132

De kelderverdieping van nr. 132 kent verschillende interventiefasen. Het meest recentst is de aanpassing van de oorspronkelijke *Debarras*, de ruimte achteraan de originele keuken, tot een moderne badkamer tijdens de renovatie van 2007. In 1959 werd een plan opgesteld voor de aanpassing van de voorste kamer van de kelder tot garage. De garagepoort werd sindsdien niet aangepast.

De vloer in de gang en een gedeelte van de originele keuken dateert van een onbekende datum. In beide kelderruimten bleef wel de tussenmuur met twee deuren en interne raam bewaard. Zo bleef in de kelder van nr. 132 eveneens in de noordoostelijke hoek van de oorspronkelijke keuken, de wasbak met Grieks-Byzantijnse geïnspireerde tegels bewaard. De twee achterraimten van de kelder bleef in deze kelder bewaard. Zo is de constructie voor de bewaring van wijnflessen nog bewaard gebleven.

Figuur 34: Synthese van de bouwfasen: kelderverdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

Voorgevel

Nr. 130

De voorgevel van nr. 130 is voor 80% intact gebleven sinds de bouw in 1889-1890. Op het plan kreeg enkel het raam in de voorgevel een aangepaste kleur gezien de ingreep die plaatsvond in 1936 voor de herinrichting van het pand als woonhuis.

Nr. 132

Het syntheseplan toont verschillende aanpassingsfasen voor nr. 132. De muren van de kelderverdieping en gelijkvloerse verdieping bleven intact ten opzichte van de constructiefase. Het raam op de gelijkvloerse verdieping kende twee ingrepen; een inkorting van het raam in 1949 en de installatie van een raam met kader in dubbel glas tijdens de renovatiewerken van 2007.

Ter hoogte van de kelder, werd de aanpassing tot garage van 1959 aangeduid. De gevel van de eerste en tweede verdieping kreeg een strakke moderne transformatie in 1960. De ramen in dezelfde verdiepingen werden vervangen in 2007.

Figuur 33: Synthese van de bouwfasen: voorgevel (ARCHEBO bvba, 2017).

4 ARCHITECTURALE ANALYSE

Voor onderstaande beknopte inventaris werden enkele ruimten per verdieping en per pand uitgekozen om te beschrijven en te bepalen naar waarde. Meer foto's van de betrokken kamers bevinden zich in de bijlagen.

Voorgevels

NR. 130

hoog

De voorgevel is hoog in waarde gezien de minieme ingrepen doorheen de tijd.

De eerste verdieping heeft geen onomkeerbare schade opgelopen. De gevel bezit een hoog gehalte aan originele ornamenten zoals een tandlijst, consoles, een mansardedak met intact fronton aan het rechterraam.

Het pleisterwerk is aangetast maar niet in onoverkomelijke mate.

NR. 132

medium tot laag

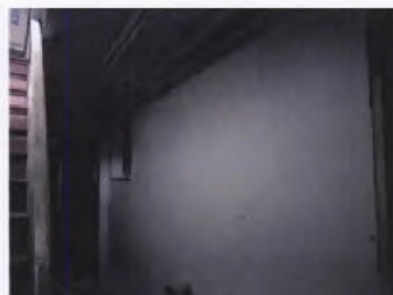
De gevel werd voor 75% aangepast sinds de constructiefase. De originele elementen aan de eerste en tweede verdieping zijn verdwenen tijdens de aanpassing van 1960.

Het raam van de gelijkvloerse verdieping werd in twee fasen aangepast (1949 en 2007). Deze fasen en de introductie van de garagepoort (1959) doet de authenticiteit van de gevel teniet.

Kelder verdieping

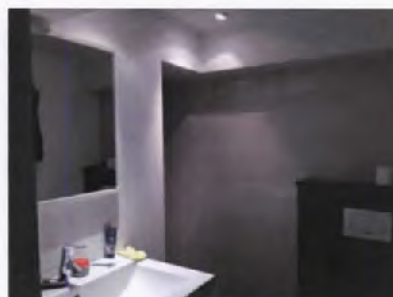
K. 03		(kelder verdieping nr. 130)	medium
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE	
muur	originele muur van de keuken met openingen	hoog	
vloer	onbepaalde datering en in slechte staat	laag	
trap	originele trapstructuur	hoog	

K. 10		(kelder verdieping nr. 132)	medium
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE	
muur	originele muur van de keuken met openingen maar aanpassing van de ruimte in 1960	medium	
vloer	onbepaalde datering en in slechte staat	laag	
ander	wasbak in natuursteen met Grieks-Byzantijns geïnspireerde tegels	hoog	

K. 12		(kelder verdieping nr. 132)	laag
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE	
muur	originele muur maar grondige renovatie en aanpassing van de muren	laag	
vloer	recent door de renovatie	laag	

K. 13		(kelder verdieping nr. 132)	hoog
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE	
muur	originele muur van de keuken met openingen	hoog	
ander	originele structuur voor de opslag en bewaring van flessen wijn	hoog	

Verdieping 0

G. 01		(gelijkvloers nr. 130)	hoog
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE	
muur	bekleding in een lichte natuursteen (natuursteen), verflagen zijn van onbepaalde datum	hoog	
vloer	licht natuurstenen vloer	hoog	
trap	trapstructuur in lichte natuursteen	hoog	
deur	glazen deur, recente datering	laag	

G. 02 (gelijkvloers nr. 130)		medium
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
vloer	lichte recente tegelvloer	laag
trap	houten trapstructuur	hoog
ander	glazen tussenmuur kelder, aangetast	laag

G. 03 (gelijkvloers nr. 130)		laag
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
muur	originele muur	hoog
vloer	recente linoleumvloer	laag
plafond	vals plafond met balkenstructuur	laag
deur	aangepaste deuropeningen	laag

G. 04 (gelijkvloers nr. 130)		laag
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
muur	originele muur	hoog
vloer	recente linoleumvloer	laag
plafond	vals plafond met balkenstructuur	laag
deur	aangepaste deuropeningen	laag

G. 06 (gelijkvloers nr. 132)		hoog
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
muur	bekleding in een lichte natuursteen (natuursteen), verflagen zijn van onbepaalde datum	hoog
vloer	licht natuurstenen vloer	hoog
trap	trapstructuur in lichte natuursteen	hoog
deur	houten deur	hoog

G. 07 (gelijkvloers nr. 132)		hoog
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
muur	originele muur, maar recente muuropeningen	medium
vloer	polychrome keramische tegels	hoog
trap	houten trapstructuur	hoog

G. 09 (gelijkvloers nr. 132)			hoog
COMPONENT	BESCHRIJVING		WAARDE
muur	originele muur maar recente muuropeningen naar gang		medium
vloer	houten verniste plankenvloer		hoog
plafond	wit plafond met kroonlijsten en stucco medaillon		hoog
ander	schouw/schoorsteen in blauwe gepolijste natuursteen, organische ornamenten		hoog

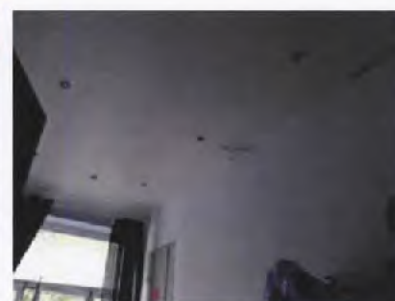

G. 10 (gelijkvloers nr. 132)			laag
G. 11			
COMPONENT	BESCHRIJVING		WAARDE
muur	originele buitenmuren, aangepaste en recente muuropeningen		laag
vloer	recente vloerbekleding		laag
plafond	wit recent vals plafond		laag
ramen	raam- en deuropeningen in pvc met dubbele beglazing		laag

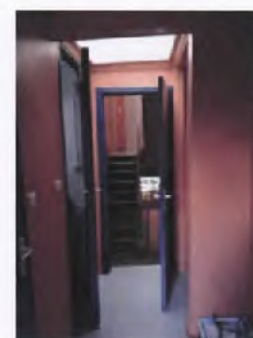

Verdieping +1

V. 02 (eerste verdieping nr. 130)			medium
COMPONENT	BESCHRIJVING		WAARDE
muur	originele buitenmuren, recentere binnenmuur		medium
vloer	recente vloerbekleding		laag
plafond	witte stucco kroonlijsten en gedeeltelijke medaillon		hoog
ramen	houten terrasdeur, enkele beglazing		hoog
ander	schouw in zwarte en rode graniet		hoog

V. 06 (eerste verdieping nr. 130)			laag
COMPONENT	BESCHRIJVING		WAARDE
muur	originele buitenmuren, recentere binnenmuur		laag
vloer	recente vloerbekleding		laag
plafond	recent vals plafond		laag
ramen	houten raam, enkele beglazing		laag
ander	constructie lichtkoepel		medium

V. 07 (eerste verdieping nr. 132)			medium
COMPONENT	BESCHRIJVING		WAARDE
muur	originele buitenmuren, origineel formaat kamer		hoog
vloer	houten verniste plankenvloer		hoog
plafond	recent vals plafond		laag
ramen	raam- en deuropeningen in pvc met dubbele beglazing		laag
ander	schouw, gedeeltelijk bekleed		medium

V. 10 (eerste verdieping nr. 132) medium		
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
muur	originele buitenmuren, recente binnenmuren voor douche	laag
vloer	houten verniste plankenvloer	hoog
plafond	recent vals plafond	laag
ramen	raamopeningen in pvc met dubbele beglazing	laag
ander	opbergkasten met deuren	hoog

Verdieping +2

TV. 02 (tweede verdieping nr. 130) laag		
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
muur	originele buitenmuren, binnenmuren van onbekende datum	laag
vloer	recente vloerbekleding (linoleum)	laag
plafond	recent vals plafond	laag
ramen	raamopeningen in houten kader met vocht en tochtproblemen	laag
ander	schouw, gedeeltelijk bekleed en aangepast	laag

TV. 06 (tweede verdieping nr. 132) laag		
COMPONENT	BESCHRIJVING	WAARDE
muur	originele buitenmuren, binnenmuren van onbekende datum	laag
vloer	recente vloerbekleding (laminaat)	laag
plafond	recent vals plafond	laag
ramen	raamopeningen in pvc met dubbele beglazing	laag

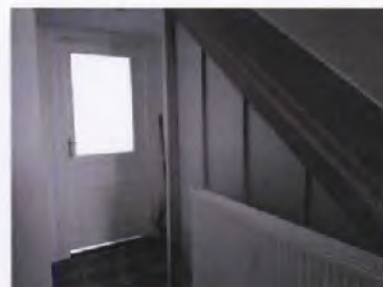
5 WAARDEBEPALING

Om over te kunnen gaan op de waardebeoordeling van de huizen zowel van de structurele als niet-structurele (ornamentele) elementen, worden de gegevens van de bouwhistorische en architecturale analyse meegenomen.

Bij de waardebeoordeling wordt de constructiefase (1889-1890) als referentie(periode) genomen. De waardering van de woningen gebeurt dus vooral op basis van het gegeven van authenticiteit. De waardebeoordeling wordt opgevat in drie categorieën (hoog, medium en laag). Elke verdieping en de voorgevel werd op basis van de staat van bewaring, de notie van authenticiteit en de kwaliteit van de elementen beoordeeld.

HOGЕ WAARDE

- neoclassicistische elementen voorgevel
- polychrome keramische vloer
- houten trapstructuur
- kroonlijsten en medaillon plafonds (stucco)
- schouw in natuursteen

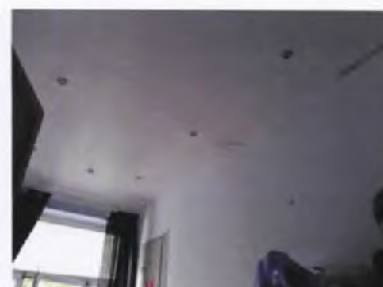
MEDIUM WAARDE

- aangepaste muren of ruimtes van een relatief vroege bouwphase
- houten ramen in lamentele status

LAGE WAARDE

- getransformeerde ruimtes (geen originele elementen meer aanwezig)
- getransformeerde gevel nr. 132
- recentste aanpassingen (ramen, muren, vloerbekleding en plafonds)

Voorgevel

Nr. 130

De voorgevel van nr. 130 is voor 80% intact gebleven sinds de bouw in 1889-1890. De gevel bevat nog alle originele neoclassicistische elementen behorende aan de totale stijl van het gebouw. Om deze reden ontvangt de gevel voor het overgrote gedeelte een hoge waardering.

Het raam op de gelijkvloerse verdieping en beide ramen op de hoogste verdieping ontvangen een medium waardering. Het raam in de voorgevel werd aangepast in 1936 (verkleining) mede door de functieaanpassing van het huis. De ramen in de tweede verdieping zijn nog origineel met enkele beglazing. Echter de lamentabele status van de ramen vermindert de waarde (medium waarde).

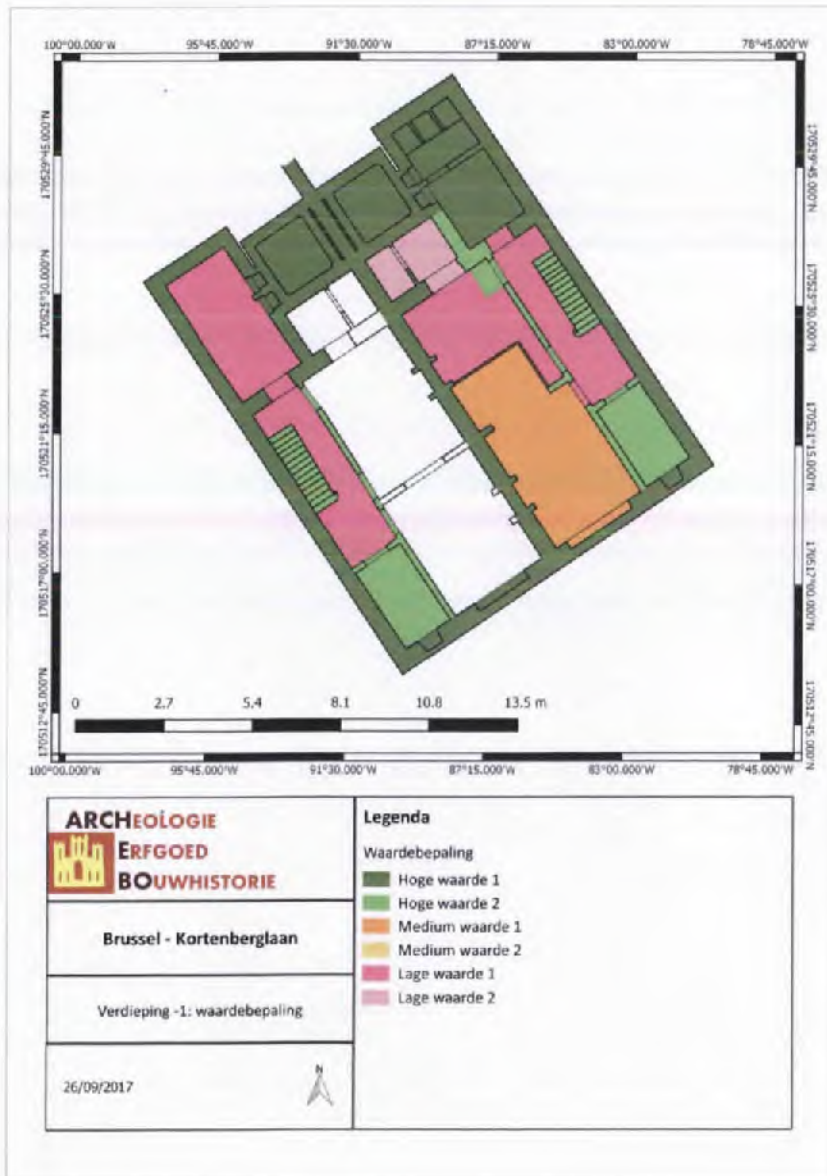
Nr. 132

Het syntheseplan van de bouwfases toonde verschillende aanpassingsfasen voor nr. 132. De muren van de kelderverdieping en gelijkvloerse verdieping bleven intact ten opzichte van de constructiefase, vandaar de hoge waarde. Het raam op de gelijkvloerse verdieping kende twee ingrepen; een inkorting van het raam in 1949 en de installatie van een raam met kader in dubbel glas tijdens de renovatiewerken van 2007, vandaar de medium en lage waarden. Vooral de toevoeging van ramen in pvc in 2007 strookt niet met de notie van authenticiteit van de woning daarmee de lage waarde.

Ter hoogte van de kelder, werd de aanpassing tot garage van 1959 aangeduid. Deze verandering was drastisch en doorbreekt het geheel maar is ondertussen een geheel van het gebouw daarmee de medium waardering.

De gevel van de eerste en tweede verdieping kreeg een strakke moderne transformatie in 1960. Gezien de contradictie van dit gedeelte van de gevel ten opzichte van de referentie, krijgt dit gedeelte van de gevel een lage waardering.

Figuur 39: Synthese van de waardebeoordeling: voorgevel (ARCHEBO bvba, 2017).

Verdieping -1

Nr. 130

De buitenmuren en centrale gemeenschappelijke muur zijn van een hoge waardering aangezien ze onveranderd zijn gebleven (hoge waarde 1). De trap naar de kelderverdieping is intact gebleven, zo ook de initiële indeling waar tijdens de beginjaren van het huis de keuken moet geweest zijn (hoge waarde 2). Deze ruimte kon echter niet onderzocht worden en werd daarom ook niet ingekleurd op het plan. De voorste ruimte, die historisch gezien gebruikt werd als opslag voor steenkool, werd intact bewaard (hoge waarde 2).

De vloer in de gang is beschadigd en aangepast. De achterraimte van de kelder werd intern aangepast op een onbepaalde tijd. Beide aspecten krijgen hierdoor een lage waardering.

Nr. 132

De kelderverdieping van nr. 132 kent verschillende interventiefasen. Het meest recentst is de aanpassing van de oorspronkelijke *Debarras*, de ruimte achteraan de originele keuken, tot een moderne badkamer tijdens de renovatie van 2007 (lage waarde 1).

In 1959 werd een plan opgesteld voor de aanpassing van de voorste kamer van de kelder tot garage. De garagepoort werd niet aangepast sindsdien. De vloer in de gang en een gedeelte van de originele keuken dateert van een onbekende datum. In beide kelderruimten bleef wel de tussenmuur met twee deuren en interne raam bewaard (medium waarde 1). Zo bleef in de kelder van nr. 132 eveneens in de noordoostelijke hoek van de oorspronkelijke keuken, de wasbak met Grieks-Byzantijnse geïnspireerde tegels bewaard (hoge waarde 2).

De twee achterraimten van de kelder bleven bewaard. Zo is de constructie voor de bewaring van wijnflessen nog bewaard gebleven (hoge waarde 2).

Figuur 40: Synthese van de waardebepaling: kelderverdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

Nr. 132

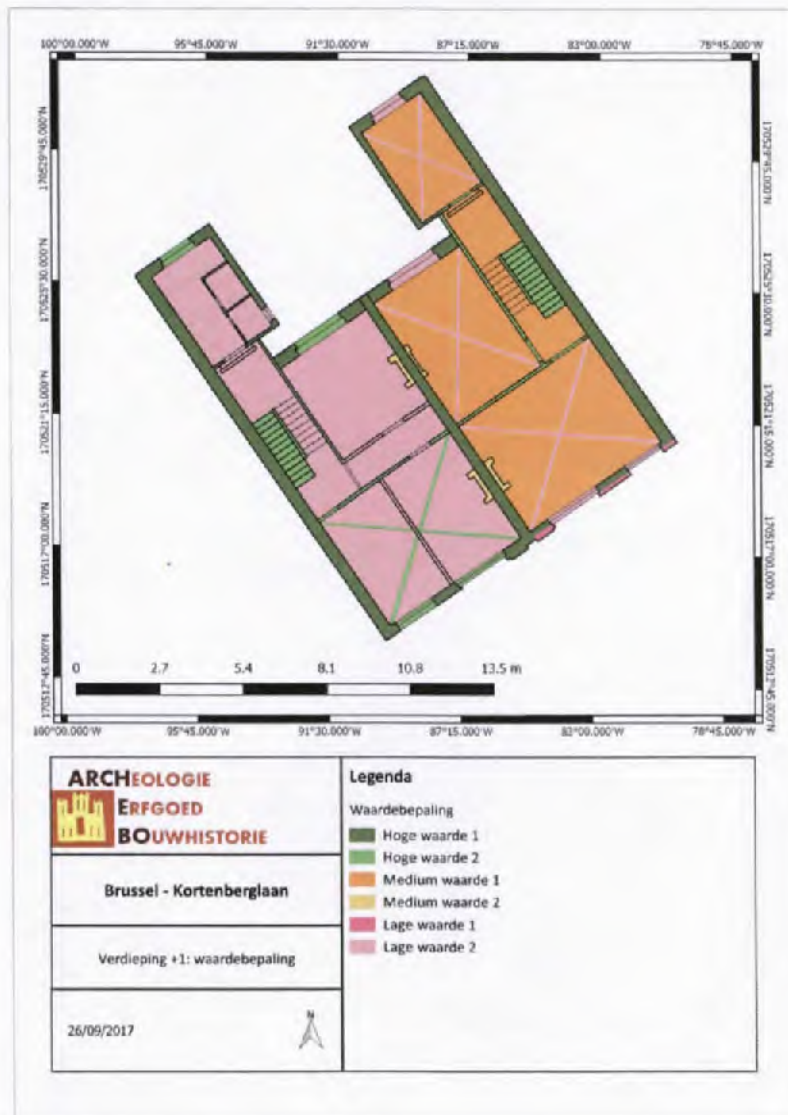
Op de gelijkvloerse verdieping van nr. 132 domineren twee bouwfases: de constructiefase (hoge waarde) en de renovatiefase (lage waarde). De foyer en hal werd intact gehouden, inclusief originele polychrome keramische vloertegels (hoge waarde 2).

In tegenstelling tot nr. 130, is de originele ruimte van het *salon* grotendeels bewaard gebleven. De tussendeur naar de eetkamer is op een onbepaalde tijd gedicht (lage waarde). De ruimte is echter ontdaan van de schouw en stuccowerk aan het plafond. Tevens werd een nieuwe laminaatvloer gelegd in 2007. Het grote raam aan de straatzijde werd vervangen door een exemplaar in pvc tijdens de renovatiewerken. De voormalige salon is daarom van een lage waarde.

De ruimte die momenteel gebruikt wordt als salon, ten westen van de gang, is grotendeels intact gebleven. De circulatie naar de gang werd uitgebreid door de muuropening te vergroten tijdens de renovatiewerken (lage waarde 2). Het originele deurgat in deze gangmuur werd aangepast tot een raamkader zonder venster (lage waarde 2). In het huidige salon werden de originele schouw, stuccowerk aan het plafond en vloer bewaard (hoge waarde 2).

In de periode 1892-97 werd het *cabinet* net als bij nr. 130 aangepast door de toevoeging van de serre (hoge waarde 1). De muur die doorloopt ten zuiden van het *cabinet* werd gebouwd op een onbepaalde periode (medium waarde). De vloer, het plafond, het glaswerk en deuropening in de twee achterste kamers van de gelijkvloerse verdieping werden gemoderniseerd gedurende 2007 (lage waarde 2).

Figuur 42: Synthese van de waardebepaling: gelijkvloerse verdieping nr. 132 (ARCHEBO bvba, 2017).

Verdieping +1

Nr. 130

De eerste verdieping van nr. 130 is grondig aangepast sinds de constructiefase. Zo werden de kamers centraal aangepast door de toevoeging van muren en deuren (lage waarde). In de kamer aan de straatzijde werden de originele elementen van het plafond behouden (hoge waarde plafond) maar kreeg de kamer op een onbekende tijd een indeling (lage waarde muur). De rechterkamer behield de originele schouw (medium waarde want aangepast) en terrasdeur (hoge waarde).

De centrale kamer is ingekort op een onbepaalde tijd (lage waarde muur). Het plafond van de kamer verloor de stucco-elementen (lage waarde) maar behield de schouw (medium waarde want aangepast). De vloerbekleding (tapis-plain) in de gehele eerste verdieping is van een recente periode en is in lamentabele toestand (lage waarde 2). De badkamer (uiterste noordoostelijke kamer) werd op een onbepaalde tijd heringedeeld en gestript van de originele elementen (lage waarde).

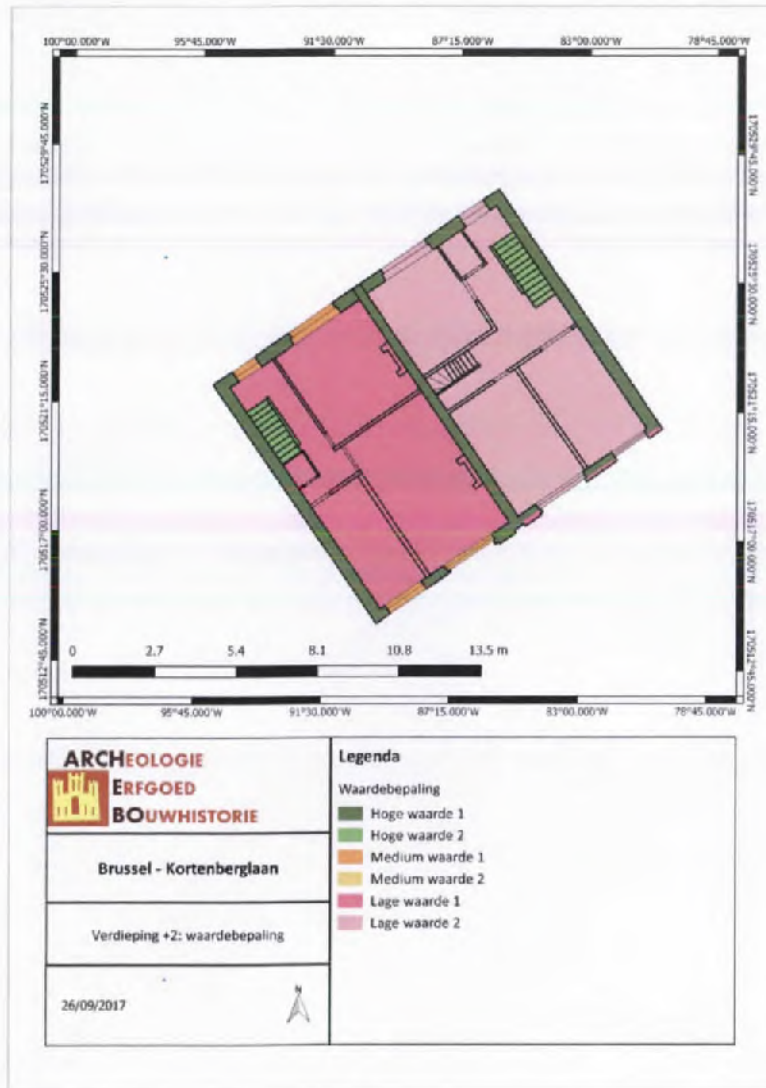
Nr. 132

In nr. 132 bestaat de gehele verdieping uit een houten verniste vloer, dit is mogelijk de originele vloer maar hier is geen zekerheid over (medium waarde). Alle ramen werden in 2007 vervangen door ramen in pvc met dubbele beglazing (lage waarde).

De plafonds in de ruimten werden vervangen door een vals plafond. De originele ornamenten in stucco konden niet bewaard worden tijdens de renovatiewerken (lage waarde). De gehele verdieping bezit nog de originele kamerindeling (hoge waarde).

Enkel de badkamerruimte werd grotendeels aangepast en gemoderniseerd (lage waarde aanpassingen, medium waarde vloer en lichtkoker). De gevel van de verdieping werd aangepast in 1960 (lage waarde).

Figuur 43: Synthese van de waardebeoordeling: eerste verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

Verdieping +2

Nr. 130

De vloerbekleding (tapijt), muurverdeling en installatie van het sanitair en een apart toilet gebeurden op een onbekende recente datum (lage waarde). De badkamer komt met een vochtprobleem door mogelijk een lekkend dak of dakgoot (lage waarde).

De structuur van de aanwezige schouwen is origineel. De bekleding echter is aangepast of reeds verdwenen (lage waarde). De ramen op deze verdieping zijn origineel maar in een slechte staat (aantasting van het hout en vochtproblemen) vandaar de medium waardering.

Nr. 132

De gehele zolderverdieping werd tijdens de renovatiewerken in 2007 aangepakt (lage waarde). Enkel de trap bleef behouden (hoge waarde).

Figuur 44: Synthese van de waardebeoordeling: tweede verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).

6 BESLUIT

Het projectgebied van dit rapport omvat twee rijhuizen aan de Kortenberglaan nr. 130 en 132 te Brussel. Er werd een omgevings-, bouwhistorische en architecturale analyse uitgevoerd. De conclusies van de bouwhistorische en architecturale analyse werden verwerkt in een waardebeoordeling.

Het projectgebied bevindt zich in een dichtbebouwde straat in de omgeving van de Brusselse Europese wijk en het Jubelpark. Historisch onderzoek toonde aan dat aan het einde van de 19de eeuw, de omgeving uitsluitend bestond uit gelijkaardige neoclassicistische gevels van eengezinswoningen. Deze situatie bleef grotendeels ongeschonden tot ongeveer de jaren 60-70 van de vorige eeuw. Door de expansie van de omgeving als Europese wijk groeide de nood aan kantoorgebouwen en compactere woonstructuren voor de toenemende bevolking (appartementengebouwen). Luchtfoto's van de Kortenberglaan tonen de evolutie van deze toenemende hoogbouw. De woningen van nr. 130 en nr. 132 zijn anno 2017 geïsoleerde getuigen van het vernieuwde en gesaneerde Brussel aan het einde van de 19de eeuw. De originele uniformiteit aan de Kortenberglaan is verleden tijd.

De bouwhistorische analyse toonde aan dat beide panden samen een tiental bouw- en aanpassingsfasen kenden. Meerdere aanpassingsfasen zijn mogelijk, maar hiervoor ontbreken de nodige archivalische documenten. De voorgevels van de panden zijn ongelijk geëvolueerd doorheen de tijd. De gevel van nr. 130 is grotendeels intact buiten een enkele ingreep aan het raam van de gelijkvloerse verdieping. Bij de voorgevel van nr. 132 is de notie van authenticiteit ver te zoeken vanwege de verschillende aanpassingen en transformaties. De voorgevel werd voor 75% in de postmoderne architecturale opvattingen geloodst zonder voltooiing van het project. Voor beide panden geldt dat de buitenmuren, de gedeelde tussenmuur en de trapconstructie authentiek bewaard zijn. De interne muren en niet-structurele elementen (stucco, kroonlijsten, vloeren, deuren,..) werden in beide panden zodanig aangepast en veranderd dat in geen van beide huizen de originele volledige structuur nog aanwezig is.

Deze opvatting is weerspiegeld in de plannen van de waardebeoordeling. Van de veertig onderzochte ruimten zijn er in totaal acht van een hoge, vijf van een medium en maar liefst vijftientig van een lage waardering. Voor deze categorisering werd rekening gehouden met de bouwhistorische analyse, de gebruikte grondstoffen of materialen en de kwaliteit ervan. Eveneens werd rekening gehouden met de mogelijke toegevoegde historische en architecturale waarde van recente aanpassingen aan de panden. Op deze manier is de renovatie van nr. 132 te waarderen als zijnde laag gezien de materiaalkeuze en de grondige modernisatie van het pand ten nadele van authentieke aspecten. Authentieke aspecten zijn bij nr. 130 nog aanwezig in een enkele ruimte zoals de traphal en de voormalige grote slaapkamer op de eerste verdieping. Het gebouw heeft minstens drie verschillende functies gekend (van woonhuis naar apotheek, naar woonhuis, naar kantine en opnieuw naar woonhuis). De aanpassingen die hiervoor werden uitgevoerd deden het authentiek karakter van de woning definitief teniet.

Zowel de gevels als de interne structuur van de woningen zijn dermate aangepast sinds de constructiefase in 1889-1890 dat de noties van authenticiteit en originaliteit niet meer van tel zijn. De voorgevel van nr. 130 heeft de hoogste waarde ten opzichte van het volledige projectgebied en de historie van de Kortenberglaan. Intern werd het pand te ingrijpend veranderd. Woonhuis nr. 132 biedt in het geheel geen toegevoegde waarde op zowel stedenbouwkundig als architecturaal vlak. Het advies tot algehele bewaring geldt niet voor de betrokken panden.

7 BIBLIOGRAFIE

I. Archief

A. Kadasterarchief Brussel

Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1855, nr. 2
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1865, nr. 15
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1882, nr. 13
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1889, nr. 12
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1890, nr. 14
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1893, nr. 16
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1897, nr. 36
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1920, nr. 20
 Brussel, KAB, Brussel, Sectie 6, mutatieschets 1984, nr. 18

B. Stadsarchief Brussel

SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 11, 9830 (1889)
 SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 132, (20/12/1892)
 SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 130, (1919)
 SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 130, (1936)
 SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 132, (1949)
 SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 132, (1958)
 SAB, OW, Avenue de Cortenbergh 132, (1960)

II. Bronnen

A. Onuitgegeven bronnen

Wauters, Alphonse. *Histoire des environs de Bruxelles, ou description historique des localités qui formaient autrefois l'annexion de cette ville [1855]*. Brussel: Culture et Civilisation, 1973.

B. Publicaties

Berckmans, Caroline, en Marie-Hélène Genon. "De Noordoostwijk: de squares en omgeving. Geschiedenis en stedenbouwkundige ontwikkeling." Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Monumenten en Landschappen, 2010. www.irismonument.be/nl.Brussel_Uitbreiding_Oost.html.

Van Loo, Anne, red. *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*. Antwerpen: Mercatorfonds, 2003.

C. Online bronnen

"Cortenbergh (Avenue de), 132 et 134, 1889". *Pallas*. Geraadpleegd 21 september 2017. http://www.pallas.be/pls/opac/plsp.getplsdoc?lan=N&htdoc=general/opac_avb_n.htm.

Dekeyser, C. *Gezicht op de Kortenberglaan met links het straatgedeelte tussen de Veronesestraat en de Titiaanstraat*. Postkaart, s.d. http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Uitbreiding_Oost.Kortenberglaan.html#&gid=1&pid=5.

"Kortenberglaan 130". *Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed*. Geraadpleegd 25 september 2017. http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Uitbreiding_Oost.Kortenberglaan.130.html.

8 FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering van het projectgebied en het patrimonium op het kadaster (BruGis, 2016).....	5
Figuur 2: Detail uit de kaart van Deventer van Brussel (KBR, 2017).....	6
Figuur 3: Detail uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2017).	7
Figuur 4: Detail van de Atlas cadastral du Royaume de Belgique, Plan parcellaire de la commune de Saint-Josse-ten-Noode avec les mutations jusqu'en 1836 (KBR, 2017).	8
Figuur 5: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).	8
Figuur 6: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).	9
Figuur 7: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).	10
Figuur 8: Plannen van de uitbreiding van nr. 130 in 1919 (SAB, 2017).	10
Figuur 9: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1935 (BruGIS, 2017).....	11
Figuur 10: Gezicht op de Kortenberglaan vanaf het einde van de Stevinstraat met rechts het Jubelpark (Irismonument, s.d.).....	11
Figuur 11: Zicht op de Kortenberglaan ter hoogte van de Stevinstraat (Google Street View, 2014).....	11
Figuur 12: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971 (Geopunt, 2017).	12
Figuur 13: Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2017 (Geopunt, 2017).	12
Figuur 14: Situering van het projectgebied op de kaart van Primitief kadaster (Rijksarchief België, 2017).	13
Figuur 15: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1855 (KAB, 2017).	14
Figuur 16: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1865 (KAB, 2017).....	14
Figuur 17: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1882 (KAB, 2017).....	15
Figuur 18: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).....	16
Figuur 19: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).....	17
Figuur 20: Plannen van gevel en gelijkvloers 1890 (SAB, 2017).	18
Figuur 21: Doorsnede en achtergevel 1890 (SAB, 2017).	18
Figuur 22: Plan van de kelderverdieping 1890 (SAB, 2017).....	19
Figuur 23: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1893 (KAB, 2017).....	20
Figuur 24: Plannen van de uitbreiding van de serre 1892 (SAB, 2017).	20
Figuur 25: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).....	21
Figuur 26: Plannen van de uitbreiding van nr. 130 in 1919 (SAB, 2017).	21
Figuur 27: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).....	22
Figuur 28: Plannen van de uitbreiding van nr. 130 in 1936 (SAB, 2017).	23
Figuur 29: Plannen van de uitbreiding van nr. 132 in 1948 (SAB, 2017).	24
Figuur 30: Plannen van de uitbreiding van nr. 132 in 1958 (SAB, 2017).	25
Figuur 31: Plan van de voorgevel van nr. 132 in 1960 (SAB, 2017).	25
Figuur 32: Situering van het projectgebied op de mutatieschets van 1889 (KAB, 2017).....	26
Figuur 33: Synthese van de bouwfases: voorgevel (ARCHEBO bvba, 2017).	29
Figuur 34: Synthese van de bouwfases: kelderverdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	30
Figuur 35: Synthese van de bouwfases: gelijkvloerse verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	31
Figuur 36: Synthese van de bouwfases: gelijkvloerse verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	32
Figuur 37: Synthese van de bouwfases: eerste verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	33
Figuur 38: Synthese van de bouwfases: tweede verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	34
Figuur 39: Synthese van de waardebeoordeling: voorgevel (ARCHEBO bvba, 2017).	41
Figuur 40: Synthese van de waardebeoordeling: kelderverdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	42
Figuur 41: Synthese van de waardebeoordeling: gelijkvloerse verdieping nr. 130 (ARCHEBO bvba, 2017)....	43
Figuur 42: Synthese van de waardebeoordeling: gelijkvloerse verdieping nr. 132 (ARCHEBO bvba, 2017)....	44
Figuur 43: Synthese van de waardebeoordeling: eerste verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	45
Figuur 44: Synthese van de waardebeoordeling: tweede verdieping (ARCHEBO bvba, 2017).....	46

9 FOTOLIJST

Foto 1: Foto van het projectgebied vanuit zuidwestelijke hoek (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)	4
Foto 2: Foto van het projectgebied vanuit zuidelijke hoek (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)	4
Foto 3: Foto van de achtergevel van nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017)	4
Foto 4: Samenkomst Kortenberglaan en rotonde Schuman (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)	6
Foto 5: De Michelangelolaan (ARCHEBO bvba, 17/07/2017)	6
Foto 6: Hoogbouw uit interbellumperiode op hoek Kortenberglaan en Renaissancelaan (ARCHEBO bvba, 19/09/2017)	6
Foto 7: Foto van de originele wasbak met Grieks geïnspireerd motief en intern keukenvenster (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).....	19
Foto 8: De garagepoort van nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).....	24
Foto 9: Deel voorgevel nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).	25
Foto 10: Voorgevel nr. 132 (ARCHEBO bvba, 19/09/2017).	25
Foto 11: Slaapkamer straatkant (J. Candon, 2007).....	26
Foto 12: Salon (J. Candon, 2007).	26
Foto 13: Vloer inkomhal (J. Candon, 2007).	27
Foto 14: Slaapkamer tuinkant (J. Candon, 2007).....	27
Foto 15: Dakgedeelte (J. Candon, 2007).....	27
Foto 16: Tweede verdieping (J. Candon, 2007).	27